

## ΠΡΟΟΙΜΙΟ § 1-3

### ΚΕΙΜΕΝΟ

1. Εἰ μή συνήδη, ὧ βουλή, τοῖς κατηγοροῖς βουλομένοις ἐκ παντός τρόπου κακῶς ἐμέ ποιεῖν, πολλήν ἄν αὐτοῖς χάριν εἶχον ταύτης τῆς κατηγορίας· ἡγοῦμαι γάρ τοῖς ἀδίκως διαβεβλημένοις τούτους εἶναι μεγίστων ἀγαθῶν αἰτίους, οἵτινες ἄν αὐτούς ἀναγκάζωσιν εἰς ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς βεβιωμένων καταστῆναι.

2. ἐγὼ γάρ οὕτω σφόδρα ἐμαυτῷ πιστεύω, ὥστ' ἐλπίζω καί εἰ τις πρός με τυγχάνει ἀηδῶς (ἢ κακῶς) διακείμενος, ἐπειδάν ἐμοῦ λέγοντας ἀκούσῃ περί τῶν πεπραγμένων, μεταμελήσειν αὐτῷ καί πολύ βελτίω με εἰς τόν λοιπόν χρόνον ἡγήσεσθαι.

3. ἀξιώ δέ, ὧ βουλή, ἐάν μὲν τοῦτο μόνον ὑμῖν ἐπιδείξω, ὥς εὖνους εἰμί τοῖς καθεστηκόσι πράγμασι καί ὥς ἠνάγκασμαι τῶν αὐτῶν κινδύνων μετέχειν ὑμῖν, μηδέν πῶ μοι πλέον εἶναι· ἐάν δέ φαίνωμαι <καί> περί τὰ ἄλλα μετρίως βεβιωκώς καί πολύ παρά τήν δόξαν καί [παρά] τούς λόγους τούς τῶν ἐχθρῶν, δέομαι ὑμῶν ἐμέ μὲν δοκιμάζειν, τούτους δέ ἡγεῖσθαι χείρους εἶναι· πρῶτον δέ ἀποδείξω ὥς οὐχ ἵππευον οὐδ' ἐπεδήμουν ἐπὶ τῶν τριάκοντα, οὐδέ μετέσχον τῆς τότε πολιτείας.

### ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1.. Αν δε γνώριζα καλά, κύριοι βουλευτές, ότι οι κατηγοροί θέλουν με κάθε τρόπο να με βλάπτουν, θα τους χρωστούσα μεγάλη ευγνωμοσύνη γι' αυτήν την κατηγορία. Διότι νομίζω ότι γίνονται αἰτίοι (πρόξενοι) πολύ μεγάλων ωφελειών σε αυτούς που έχουν άδικα συκοφαντηθεί αυτοί (οι κατηγοροί), οι οποίοι θα ανάγκαζαν αυτούς (δηλ. τους αδικώς συκοφαντημένους) να λογοδοτήσουν για τις πράξεις της ζωής τους.

2. Διότι ἐγώ τόσο μεγάλη εμπιστοσύνη ἔχω στον εαυτό μου, ὥστε ἐλπίζω ὅτι, και αν ακόμα κάποιος τυχαίνει να φέρεται ἀσχημα ή εχθρικά προς ἐμένα, όταν με ακούσει να μιλά για τις πράξεις μου, θα αλλάξει γνώμη και θα με θεωρήσει στο ἐξής πολύ καλύτερο (ενν. από ὅσο ως τώρα με νόμιζε).

3. Ἐχω λοιπόν την αξίωση, κύριοι βουλευτές, αν σας παρουσιάσω μόνο αυτό, ὅτι δηλαδή διάκειμαι φιλικά προς το παρόν πολίτευμα και ὅτι εἶμαι ἀναγκασμένος να μετέχω στους ἰδίους κινδύνους με σας, ἀκόμη να μην ἔχω καμιά ὀφέλεια· αν ὁμως γίνει φανερό ὅτι και ως προς τα ἄλλα ἔχω ζήσει ἐντιμα (με μέτρο) και κατά πολύ διαφορετικό τρόπο από τις φήμες και (πολύ διαφορετικά) από τους ισχυρισμούς των ἐχθρῶν μου (δηλ. των κατηγορῶν), τότε σας παρακαλῶ να επικυρώνετε τη (βουλευτική) ἐκλογή μου και αυτούς (δηλ. τους κατηγορούς) να τους θεωρήσετε ὅτι εἶναι κακοήθεις. Πρώτα λοιπόν θα ἀποδείξω ὅτι δεν υπηρετούσα στην τάξη των ἱππέων, ούτε βρισκόμουν στην πατρίδα την ἐποχή των τριάκοντα τυράννων, ούτε εἶχα ενεργό συμμετοχή στο τότε πολίτευμα.

## ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**συνήδη:** παρατ. του σύνοιδα ± κατ. μτχ. = γνωρίζω καλά ότι...

**ὁ κατήγορος**= Ο κατήγορος, ο ενάγων

<κατά + ἀγορεύω> κατηγορώ, κατηγορία, κατηγορηματικός

**βούλομαι**= θέλω, επιθυμώ

<βουλή, βούλησις, βουλεύω

**κακῶς ποιῶ**= βλάπτω

**χάριν ἔχω τινί** = χρωστώ ευγνωμοσύνη σε κάποιον

χάριν οἶδά τινι = αισθάνομαι ευγνωμοσύνη προς κάποιον

χάριν ὀφείλω τινί = χρωστώ ευγνωμοσύνη σε κάποιον

χάριν κατατίθεμαί τινι= αποκτώ την ευγνωμοσύνη κάποιου αφού παρείχα ευεργεσία

χάριν λαμβάνω τινός= δέχομαι την έκφραση ευγνωμοσύνης από κάποιον

χάριν φέρω τινί= προσφέρω σε κάποιον χαρά, ευχαρίστηση

**ὁ αἵτιος, -α, -ον**= υπεύθυνος, ένοχος, αξιόμεμπτος, υπόδικος

> ή αίτία, ή αίτίασις, αίτιῶμαι

**ἀναγκάζω**= εξαναγκάζω, πιέζω

>ή ανάγκη, ἀναγκαῖος, ἀναγκαίως

**καθίσταμαι**= γίνομαι, διορίζομαι

>ή στάσις, ή στήλη, τό στάδιον, διάστημα, σταθμός κ.ά.

**διατίθεμαι**= λαμβάνω, ἔχω κάποια διάθεση

>θετός, νομοθέτης, θέσις, συνθήκη, θέμελιο, θέμις κ.ά.

**διάκειμαι ἀηδῶς / κακῶς πρὸς τινα**= φέρομαι άσχημα, εχθρικά σε κάποιον

**μεταμέλει μοί τινος** = μετανιώνω, αλλάζω γνώμη

**ἀξιῶ + απαρ.** = Θεωρώ τον εαυτό μου άξιο να..., ἔχω την αξίωση να... , απαιτώ να

άξιῶ τινά τινος= κρίνω κάποιον άξιο για κάποιο πράγμα, τιμώ κάποιον

**ἐπιδείκνυμι**= αποδεικνύω

**εὖνους εἰμί τινι**= διάκειμαι φιλικά / ευμενώς προς κάποιον ή κάτι

**τά καθεστηκότα** (ή καθεστῶτα) πράγματα= η υπάρχουσα τάξη των πραγμάτων, το ισχύον πολιτικό καθεστῶς

**πλέον ἐστί (γίγνεται) τινί τι** = υπάρχει κάποια ωφέλεια σε κάποιον

**δέομαί τινος (γεν. προσ.)** = παρακαλώ κάποιον

δέομαί τινός (γεν. πραγμ.) = ἔχω ανάγκη κάποιου πράγματος

δέομαί τινός (γεν. πραγμ.) τινός (γεν. προσ.) = παρακαλώ κάποιον για κάτι

ή δέομαί τινός τι

**δοκιμάζω τινά**= εξετάζω και βρίσκω κάποιον κατάλληλο για δημόσιο αξίωμα,  
(# αποδοκιμάζω) εγκρίνω / επικυρώνω την εκλογή κάποιου

**ήγοῦμαι + ειδικό απαρέμφοτο** = νομίζω, θεωρώ, πιστεύω, έχω τη γνώμη

ήγοῦμαι (απολύτως) = είμαι ο πρώτος, αρχηγός, κυβερνήτης

ήγοῦμαί τινος = είμαι αρχηγός κάποιου, διοικώ κάποιον

ήγοῦμαί τινι = οδηγώ κάποιον

ήγοῦμαί τινα (αντ.) τι (κατηγ.) = θεωρώ κάποιον ως κάτι

**ἱππεύω**= ανήκω στην τάξη των ιππέων

ἐπιδημέω-ῶ= είμαι / ζω στην πατρίδα, διαμένω στην πόλη

## ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

### Γενικά:

Ο Μαντίθεος πιστεύει ότι από τη συκοφαντική τιμωρία σε βάρος του τελικά Θα ωφεληθεί, διότι λογοδοτώντας για τις πράξεις της ζωής του Θα αποδείξει ότι είναι αθώος και Θα αποκτήσει επιπλέον τη συμπάθεια της βουλής, η οποία Θα εγκρίνει τη βουλευτική του εκλογή.

**«ῶ βουλή»:** Ο κύριος ρόλος της βουλής ήταν να αποτελεί τον κύριο φρουρό του πολιτεύματος και το στενότερο παραστάτη της Εκκλησίας του Δήμου. Μία από τις κύριες ασχολίες της ήταν η επεξεργασία όλων των Θεμάτων καθώς και των νόμων που επρόκειτο να συζητηθούν από το δήμο. Κατήρτιζε δηλαδή τα λεγόμενα «προβουλευμάτα», απαραίτητα για την εισαγωγή οποιουδήποτε ζητήματος στη λαϊκή συνέλευση.

Τα μέλη της έπρεπε να είναι γνήσιοι πολίτες και να έχουν ηλικία τουλάχιστον τριάντα ετών. Η εξουσία τους ήταν ετήσια. Κάθε χρόνο με ψηφοφορία, καθεμιά από τις 10 Αθηναϊκές φυλές προέκρινε εκατό πολίτες (τούς «προκρίτους»). Από αυτούς αναδεικνύονταν με κλήρο σι πενήντα. Με αυτόν τον τρόπο, κληρώνονταν 500 βουλευτές, 50 από κάθε φυλή. Οι υπόλοιποι 500 που απέμεναν από τους «προκρίτους» ήταν σι επιλαχόντες σε περίπτωση Θανάτου ή εκπτώσεως από το αξίωμα ενός βουλευτή.

Το αξίωμα του βουλευτού το επιζητούσαν μόνο όσοι είχαν πραγματικό ενδιαφέρον για τα κοινά, γιατί επρόκειτο για εργασία Ιδιαίτερα επίπονη με καθημερινή πολύωρη απασχόληση και σε υψηλό βαθμό υπεύθυνη.

Γι' αυτό το λόγο, κάθε βουλευτής, πριν αναλάβει υπηρεσία, περνούσε από ειδικό έλεγχο της προηγούμενης βουλής, τη λεγόμενη «δοκιμασία» όπου ελεγχόταν αν ήταν γνήσιος πολίτης, έντιμος, πλήρωνε τακτικά τους φόρους του, αν ήταν ευσεβής στους θεούς, αν είχε πάρει μέρος σε εκστρατείες και αν ήταν άψογη η συμπεριφορά του στους γονείς του.

Αφού ο δοκιμαζόμενος απαντούσε στις ερωτήσεις αυτές, Θα μπορούσε να παρουσιαστεί κάποιος να κατηγορήσει τον υποψήφιο, ο πρόεδρος της Βουλής του έδινε το λόγο, ύστερα έκανε το ίδιο στην υπεράσπιση και κατόπιν προχωρούσε σε ψηφοφορία με ύψωση των χεριών. Ο υποψήφιος που δεν εγκρινόταν, είχε το δικαίωμα να κάνει έφεση στην Ηλιαία.

Οι πενήντα βουλευτές κάθε φυλής, γίνονταν «πρυτάνεις» και η φυλή «πρυτανεύουσα» και αποτελούσαν ένα είδος κυβέρνησης για διάστημα ίσο με το 1/10 του έτους. Οι πρυτάνεις έμεναν και σιτίζονταν στη Θόλο, ένα κυκλικό κτίριο στη δυτική πλευρά της Αγοράς. Κάθε μέρα αναδείκνυαν με κλήρο τον «ἐπιστάτη τῶν

πρυτάνεων», για μια μόνο ημέρα και Ποτέ δύο φορές. Αυτός κρατούσε τα κλειδιά των ιερών, τη δημόσια σφραγίδα και ήταν πρόεδρος της Βουλής.

Οι βουλευτές φορούσαν στεφάνι από μυρσίνη, είχαν ορισμένα προνόμια, όπως απαλλαγή από στρατιωτικές υποχρεώσεις ή λειτουργίες στο διάστημα της θητείας τους, ειδική Θέση στο Θέατρο, βουλευτικό μισθό (από την εποχή που χορηγήθηκε - 5 οβολοί) και ένα είδος «ασυλίας». Στο τέλος της θητείας τους λογοδοτούσαν με ειδικές τιμές σε περίπτωση σωστής εκτέλεσης των καθηκόντων τους.

Οι συνεδριάσεις γίνονταν στο Βουλευτήριο και τις συγκαλούσε η πρυτανεύουσα φυλή καθημερινά πλην των εορτών αλλά ακόμα και νύκτα, αν υπήρχε έκτακτη ανάγκη.

Τέλος είχε στη δικαιοδοσία τις αρμοδιότητες διπλωματικές, θρησκευτικές, Οικονομικής επίβλεψης, τη φροντίδα του ναυτικού, δικαστικές και νομοθετικές.

**«τοῖς κατηγοροῖς»:** Κατά τη διάρκεια της δοκιμασίας του νέου βουλευτή από την Προηγούμενη βουλή, οποιοσδήποτε από τους Αθηναίους πολίτες Θα μπορούσε να παρουσιαστεί και να κατηγορήσει τον υποψήφιο. Στο συγκεκριμένο λόγο, ο Μαντίθεος έχοντας εκλεγεί με κλήρο στους βουλευτές της φυλής του και δοκιμαζόμενος από τη Βουλή κατηγορείται ότι υπηρέτησε τους Τριάκοντα ως υπεύς.

**«πολλήν ἂν αὐτοῖς χάριν εἶχον ταύτης τῆς κατηγορίας»:** Με τρόπο απρόσμενο, αναπάντεχο και Κυρίως παρά την προσδοκία των ακροατών, ο Μαντίθεος δηλώνει την ευγνωμοσύνη του στους κατηγορούς. Πρόκειται για τέχνασμα του Λυσία - άλλωστε το έχει ήδη χρησιμοποιήσει και στον «Ὑπέρ ἄδυνάτου» λόγο - που έχει σκοπό να εντυπωσιάσει, να κεντρίσει το ενδιαφέρον της βουλής και κατ' επέκταση να κερδίσει τη συμπάθεια των βουλευτών.

**«τούτους εἶναι μεγίστων ἀγαθῶν αἰτίους...»:** Η παράδοση εκδήλωση ευγνωμοσύνης προς τους κατηγορούς χρειάζεται αιτιολόγηση η οποία και δίνεται με αυτήν την άποψη του Μαντίθεου. Οι κατηγοροί δίνουν στον κατηγορούμενο την ευκαιρία, έστω και αν η πρόθεσή τους δεν ήταν αυτή, να μιλήσει για την έντιμη ζωή του και να αποδείξει ότι αξίζει να γίνει βουλευτής.

**«ἐγὼ ....ἡγήσεσθαι»:** Η αυτοεκτίμησή του και η πίστη στην αθωότητά του και στο έντιμο του χαρακτήρα του τον κάνουν αισιόδοξο για την τροπή της δοκιμασίας του και σίγουρο πως Θα ανατρέψει τις εις βάρος του κατηγορίες.

**«τοῖς καθεστηκόσι πράγμασι»:** Εννοεί τη δημοκρατία. Ο Μαντίθεος αν και είναι αριστοκρατικός, Θεωρεί τον εαυτό του δημοκρατικό, ως αντίπαλο των τυράννων.

**«τῶν αὐτῶν κινδύνων»:** Εννοεί την περίπτωση απειλής του πολιτεύματος.

**«μηδὲν πῶ μοι πλέον εἶναι»:** Θέλει να μην επικυρώσουν οι βουλευτές την εκλογή του αρκούμενοι σε αυτές μόνο τις αποδείξεις, αλλά να περιμένουν και άλλες για τη ζωή του.

**«περί τὰ ἄλλα»:** Γίνεται αναφορά στις άλλες εκφάνσεις του βίου του, και του ιδιωτικού και του δημοσίου· εκτός από την ευπείθεια στο παρόν καθεστώς αναφέρεται στα σχετικά με τον πόλεμο ( παρ. 13 - 16), τα καθήκοντα προς τους γονεῖς (παρ. 10) και τη φιλανθρωπία του προς τους άλλους (παρ. 14).



**«πολύ παρά τήν δόξαν»:** Ο Μαντίθεος θα αποδείξει ότι έχει ζήσει κατά τρόπο εντελώς διαφορετικό από τη «φήμη», δηλαδή την κακή φήμη την οποία οι κατήγοροί του προσπαθούν να του αποδώσουν.

**«ἱππεῖς»:** Μία από τις τέσσερις κοινωνικές τάξεις της αρχαίας Αθήνας. Ήταν η τάξη των αριστοκρατικών και δημιουργήθηκε κατά τις μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα. Στην ιεραρχία των τάξεων ήταν δεύτερη μετά την τάξη των πεντακοσιομεδίων. Στην τάξη των ἱππέων ανήκαν όσοι είχαν ετήσιο εισόδημα πάνω από 300 μεδίμνους. Οι ἱππεῖς έπαιρναν μέρος στις εκστρατείες έφιπποι και μαζί με τους πεντακοσιομεδίμνους κατείχαν τα ανώτατα αξιώματα της αθηναϊκής πολιτείας.

**«ὥς οὐχ ἵππευον»:** Ο Μαντίθεος θα αποδείξει πρώτα τα δημοκρατικά του φρονήματα. Η κατηγορία ήταν βαρύτατη γιατί οι ἱππεῖς κατά την περίοδο διακυβέρνησης των τριάκοντα θεωρούνταν εχθροί του δημοκρατικού πολιτεύματος και συνένοχοι της τυραννίας των τριάκοντα, μιας και υπήρξαν όργανα της εξουσίας τους. Γνωρίζουμε επίσης ότι για πολλά χρόνια μετά το 403 π.Χ. όσοι είχαν διατελέσει ἱππεῖς κατά την περίοδο αυτή ήταν μισητοί στο δήμο.

**«ἐπὶ τῶν τριάκοντα»:** Οι τριάντα τύραννοι εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα από το Σεπτέμβριο του 404 π.Χ. ως το τέλος Απριλίου του 403 π.Χ. Τους επέβαλε στη νικημένη Αθήνα με το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου ο Σπαρτιάτης Λύσανδρος. Επρόκειτο για Αθηναίους που ανήκαν στο ολιγαρχικό Κόμμα, τόσο όμως ήταν η βία και η αυθαιρεσία που χρησιμοποίησαν ώστε επονομάστηκαν «τύραννοι». Στην αρχή στράφηκαν κατά των συκοφαντών που υπήρχαν στην Αθήνα και αυτό ικανοποίησε το κοινό αίσθημα. Έπειτα όμως στράφηκαν και κατά των αγαθών πολιτών, άλλους από τους οποίους καταδίκάζαν σε θάνατο και άλλους εξόριζαν, για να αρπάξουν στη συνέχεια τις περιουσίες τους. Αφόπλισαν όλους τους πολίτες εκτός από 3000 ομοϊδεάτες. Ανάμεσα στους τριάκοντα ο πιο μετριοπαθής ήταν ο Θηραμένης, ο οποίος γι' αυτό ακριβώς καταδικάστηκε να πει το κώνειο, σύμφωνα με πρόταση του παλιού του φίλου και αρχηγού των Τριάκοντα, Κριτία.

**«τῆς τότε πολιτείας»:** Ονομάζει «πολιτεία» κατ' ευφημισμόν το πολίτευμα επί των Τριάκοντα.

## ΔΙΗΓΗΣΗ - ΑΠΟΔΕΙΞΗ §4-Ι9

### ΚΕΙΜΕΝΟ

4. Ἡμᾶς γάρ ὁ πατήρ πρό τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ συμφορᾶς ὡς Σάτυρον τόν ἐν τῷ Πόντῳ διαιτησομένους ἐξέπεμψε, καί οὔτε τῶν τειχῶν καθαιρουμένων <ἐπεδημοῦμεν> οὔτε μεθισταμένης τῆς Πολιτείας, ἀλλ' ἦλθομεν πρὶν τοὺς ἀπὸ Φυλῆς εἰς τὸν Πειραιᾶ κατελθεῖν πρότερον πένθ' ἡμέραις.

5. καίτοι οὔτε ἡμᾶς εἰκός ἦν εἰς τοιοῦτον καιρόν ἀφιγμένους ἐπιθυμεῖν μετέχειν τῶν ἀλλοτρίων κινδύνων, οὔτ' ἐκεῖνοι φαίνονται τοιαύτην γνώμην ἔχοντες ὥστε καί τοῖς ἀποδημοῦσι καί τοῖς μηδέν ἐξαμαρτάνουσι μεταδιδόναι τῆς πολιτείας, ἀλλὰ μάλλον ἡτίμαζον καί τοὺς συγκαταλύσαντας τὸν δῆμον.

### ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

4. Ο πατέρας μας δηλαδή, πριν από την καταστροφή στον Ελλήσποντο, μας έστειλε στην αυλή του Σάτυρου, του βασιλιά του Πόντου, και δεν βρισκόμασταν στην πόλη ούτε όταν κατεδαφίζονταν τα τείχη ούτε όταν μεταβαλλόταν το πολίτευμα, αλλά ήλθαμε πέντε μέρες προτού οι δημοκρατικοί που βρίσκονταν στη Φυλή επιστρέψουν στον Πειραιά.

5. Και πράγματι ούτε εμείς ήταν πιθανό, δεδομένου ότι είχαμε επανέλθει σε τόσο κρίσιμες περιστάσεις, να έχουμε τη διάθεση να μοιραζόμαστε κινδύνους που αφορούσαν άλλους, ούτε εκείνοι (Οι Τριάκοντα) είχαν προφανώς την πρόθεση να παράσχουν αξιώματα στη διοίκηση της πολιτείας σε ανθρώπους που ζούσαν μακριά από την πατρίδα και σε ανθρώπους που δεν είχαν διαπράξει κανένα αδίκημα· αντιθέτως στερούσαν τα πολιτικά τους δικαιώματα ακόμα και από εκείνους που τους βοήθησαν να καταλύσουν τη δημοκρατία.

### ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**διαιτάομαι -ῶμαι** = ζω (με ορισμένο τρόπο), περνώ τη ζωή μου, διαμένω, παραμένω  
<δίαιτα: τρόπος ζωής>

**καθαιρέω -ῶ** (για τείχη, κτίσματα κλπ) = κατεδαφίζω, γκρεμίζω, καταστρέφω, κατασκάπτω

**μεθίσταμαι** = μεταβάλλομαι, αλλάζω

**κατέρχομαι (μέσο αντοπαθές)** = επανέρχομαι, επιστρέφω από την εξορία στην πατρίδα  
ενεργ.: κατάγω / καθήμι τὸν φυγάδα

**εἰκός ἐστι** = εἶναι πιθανό (λογικό, αναμενόμενο)

**γνώμη** = πρόθεση, διάθεση, επιθυμία, επιδίωξη  
<γινώσκω>

**ἀποδημέω -ῶ** = είμαι ή ζω μακριά από την πατρίδα, είμαι ή ζω στα ξένα, φεύγω για τα ξένα  
<ἀπόδημος <ἀπό + δῆμος # ἐπιδημῶ

**ἐξαμαρτάνω**= σφάλω, διαπράττω αδίκημα ή αξιόποινη πράξη. είμαι ένοχος

**μεταδίδωμί τινι τῆς πολιτείας**= παρέχω σε κάποιον αξιώματα στη διοίκηση της πολιτείας

**ἀτιμάζω τινά**= στερώ από κάποιον τα πολιτικά του δικαιώματα

<ἄτιμος <α + τιμή

# ἐπίτιμος

**συγκαταλύω (τινί) τόν δῆμον**= καταλύω τη δημοκρατία μαζί με κάποιον, βοηθώ κάποιον να καταλύσει τη δημοκρατία

## ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Γενικά:

Από την παράγραφο αυτή αρχίζει η Διήγηση Απόδειξη. Ο Μαντίθεος προσπαθεί να αναιρέσει το κατηγορητήριο (Το οποίο εκτίθεται στην προηγούμενη παράγραφο) και αρχίζει την αποδεικτική διαδικασία αναφέροντας ότι λίγο πριν την εγκαθίδρυση του ολιγαρχικού καθεστώτος ο πατέρας του έστειλε τον ίδιο και τον αδελφό του στο φίλο του Σάτυρο, Το βασιλιά του Πόντου. Εκεί έμειναν για αρκετό χρονικό διάστημα και, φυσικά, δεν βρίσκονταν στην πόλη όταν συνέβαιναν τα μεγάλα γεγονότα, δηλ. η κατεδάφιση των τειχών και η μεταβολή του πολιτεύματος, αλλά επέστρεψαν στην πόλη πέντε μόλις μέρες πριν από την άφιξη των δημοκρατικών του Θρασύβουλου στον Πειραιά. Στη συνέχεια ο ομιλητής, ελλείψει μαρτύρων, καταφεύγει σε δύο ένθυμματα ή εικότα, λογικά δηλ. επιχειρήματα βασιζόμενα στις πιθανότητες, για να αποδείξει ότι δεν χρημάτισε ιππέας των Τριάκοντα. Σύμφωνα με το πρώτο, η κοινή λογική αποκλείει την πιθανότητα να είχαν αναλάβει τα δύο αδέρφια αξιώματα σε τόσο δύσκολες για τους Τριάκοντα στιγμές, εκθέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή τους για ζητήματα που οι τύραννοι έπρεπε να αντιμετωπίσουν μόνοι Τους: σύμφωνα με το δεύτερο, ούτε και οι Τριάκοντα είχαν καμιά διάθεση να απονεύμουν αξιώματα σε ανθρώπους που είτε ζούσαν μακριά από την Αθήνα είτε δεν τους είχαν υποστηρίξει στις εγκληματικές τους ενέργειες κατά των δημοκρατικών.

**«τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ συμφορᾶς»:** Αναφέρεται στην πανωλεθρία που υπέστησαν οι Αθηναίοι κατά τη ναυμαχία στους Αιγός ποταμούς τον Απρίλιο του 405 π.Χ., συνέπεια της οποίας υπήρξε η ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος και η εγκαθίδρυση της τυραννίας των Τριάκοντα. Αλλού ο Λυσίας αναφέρει την Καταστροφή αυτή ως :ή ναυμαχία και ή συμφορά (12.43), ή ναυμαχία ή ἐν Ἑλλησπόντῳ (19.16) και ή Τελευταία ναυμαχία (18.4, 21.9).

**«Σάτυρον τόν ἐν τῷ Πόντῳ»:** Ο Πόντος (αλλού ονομαζόμενος: το κοινόν τῶν Βοσπορανῶν) ήταν αποικία των Μιλησίων στην Ταυρική χερσόνησο (Κριμαία) με πρωτεύουσα το Παντικάπαιο στο ανατολικό άκρο της. Είχε στενές εμπορικές σχέσεις με την Αθήνα, για την οποία υπήρξε η κύρια πηγή προμήθειας σίτου αλλά και άλλων προϊόντων, όπως αλατιού, ψαριών κ.ά. Και σι Έλληνες, όμως, άποικοι εξήγαν στον Πόντο πολύ μεγάλες ποσότητες γεωργικών και αλιευτικών προϊόντων δικής τους παραγωγής. Το σταθερό αυτό εμπορικό ισοζύγιο μεταβλήθηκε αργότερα σε βάρος της Αθήνας. Ο Σάτυρος ο Α' ήταν γιος του Σπαρτόκου, τον οποίο διαδέχτηκε στην

εξουσία. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του διατήρησε φιλικότερες σχέσεις με τους Αθηναίους. Σε ένα λόγο του Ισοκράτη (17.54) διαβάζουμε ότι ο Σάτυρος προτιμούσε τους Αθηναίους στις εμπορικές του συναλλαγές, έτσι ώστε τα αθηναϊκά πλοία να επιστρέφουν στην Αθήνα γεμάτα στάρι, ενώ άλλοι να φεύγουν άδειοι. Οι Αθηναίοι φρόντιζαν να διατηρούν τις καλές σχέσεις με τους Σπαρτοκίδες και τους απένεμαν τιμητικές διακρίσεις, το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη και φορολογική ατέλεια. 'άλλωστε και οι Σπαρτοκίδες παρείχαν στους Αθηναίους διάφορα προνόμια, όπως προτεραιότητα στη φόρτωση των πλοίων τους και απαλλαγή από τελωνειακούς δασμούς.

**«τῶν τειχῶν καθαιρουμένων»:** Τα μακρά τείχη συνέδεαν την Αθήνα με τον Πειραιά. Τη διαταγή για την έναρξη της κατεδάφισής τους την έδωσε ο σκληρός και πανούργος Σπαρτιάτης ναύαρχος Λύσανδρος την άνοιξη του 404 π.Χ., αφού πρώτα η ηττημένη Αθήνα είχε εξουσιοδοτήσει το μετριοπαθή Θηραμένη (ο οποίος λίγο αργότερα έλαβε μέρος στη διακυβέρνηση των Τριάκοντα) να δεχτεί συνθήκη ειρήνης με τους Λακεδαιμονίους κάτω από οποιουδήποτε όρους. Η κατεδάφιση των τειχῶν Πρέπει να ολοκληρώθηκε αμέσως πριν από την εγκαθίδρυση των Τριάκοντα (Αύγουστος ή Σεπτέμβριος 404 π.Χ.). Σύμφωνα με τον Διόδωρο (14.3.6) και τον Πλούταρχο (Λυσ. 15), οι Αθηναίοι δεν ολοκλήρωσαν την κατεδάφιση των τειχῶν στον προκαθορισμένο χρόνο.

**«μεθισταμένης τῆς πολιτείας»** (: η εγκαθίδρυση της τυραννίας): Μετά την επικράτηση των Λακεδαιμονίων στον Πελοποννησιακό πόλεμο, τα αφοσιωμένα στην Αθήνα δημοκρατικά καθεστώτα τα αντικατέστησαν Σπαρτιάτες αρμοστές και τυραννικές δεκαρχίες, που κυβερνούσαν απολυταρχικά και χωρίς κανένα σεβασμό στα πάτρια νόμιμα των Ελλήνων. Στην Αθήνα η μεταβολή του πολιτεύματος βασίστηκε σε δύο προτάσεις, τις οποίες κλήθηκε ξαφνικά η εκκλησία του δήμου να εγκρίνει. Την Πρώτη από αυτές διατύπωσε ο Δρακοντίδης, και σύμφωνα με αυτήν η εκκλησία του δήμου εκαλείτο να εγκρίνει μεταβολή του πολιτεύματος. Τη δεύτερη την εισήγαγε ο Θηραμένης, και όριζε ότι Θα εκλέγονταν 30 πολίτες με σκοπό τη σύνταξη νέου πολιτεύματος.

**«πρὶν τοὺς ἀπὸ Φυλῆς ... πένθ' ἡμέραις»** (: η αποκατάσταση της δημοκρατίας)  
Πολλοί φυγάδες, βαθύτατα δυσαρεστημένοι και οργισμένοι από την αδίστακτη και απερίσκεπτη πολιτική των Τριάκοντα, συγκεντρώνονταν στη Θήβα, στα Μέγαρα, στην Κόρινθο και στο Άργος. Στη Θήβα είχε καταφύγει και ο Θρασύβουλος, ο οποίος μαζί με το συστράτηγό του Θράσυλο είχε αποκαταστήσει τη δημοκρατία το 411π.Χ. μετά από ένα βραχύβιο ολιγαρχικό πραξικόπημα. Ο ίδιος τέθηκε επικεφαλής της αντίδρασης των δημοκρατικών κατά της νέας, χειρότερης, τυραννίας του Κριτία. Πέρασε λοιπόν τα σύνορα με 70 περίπου άνδρες μόνο και κατέλαβε το οχυρό φρούριο της Φυλής Ν.Δ. της Πάρνηθας. Με αυτούς τους άνδρες απέκρουσε την επίθεση ενός αποσπάσματος νεαρών που είχαν στείλει οι Τριάκοντα, και αργότερα, όταν οι άνδρες του, συρρέοντας από τη διασπορά αλλά και από την Αττική, έγιναν 700, έκανε αιφνιδιαστική επίθεση στο στρατόπεδο των ολιγαρχικών, όπου σκοτώθηκαν αρκετοί τυραννόφιλοι και οι άλλοι υποχώρησαν - γεγονός που ανάγκασε τους Τριάκοντα να πάρουν δρακόντεια μέτρα ασφαλείας στην Αθήνα. Όταν οι δημοκρατικοί της Φυλής έγιναν 1000, ο Θρασύβουλος τους οδήγησε μια νύχτα στον Πειραιά (πιθανώς το Μάιο του 403π.Χ.). Εναντίον τους κινήθηκαν οι Τριάκοντα και ο Σπαρτιάτης αρμοστής με το στρατό κατοχής. Οι δημοκρατικοί συγκεντρώθηκαν στη Μουνιχία, οχυρό του Πειραιά, όπου οι ολιγαρχικοί δεν μπόρεσαν να εκμεταλλευθούν την αριθμητική τους υπεροχή και αντιμετώπιστηκαν με πλήρη επιτυχία από τους δημοκρατικούς.

**«εἰς τοιοῦτον καιρόν»:** Οι περιστάσεις ήταν εξαιρετικά δύσκολες για τους τυράννους, κυρίως εξαιτίας της αντίδρασης των δημοκρατικών του Πειραιά υπό τον Θρασύβουλο. Αντιμετώπιζαν, όμως, σι Τριάκοντα και άλλα σοβαρά προβλήματα, όπως το διαρκώς ογκούμενο αντιολιγαρχικό ρεύμα και η λαϊκή οργή για τις αδικίες και τα εγκλήματα τους, ή σι διενέξεις και σι αντιδράσεις που λάμβαναν χώρα στις τάξεις τους.

**«οὔτε ἡμᾶς εἰκός ᾤν ... ἐπιθυμεῖν μετέχειν τῶν ἀλλοτρίων κινδύνων»:** Αυτό είναι ο πρώτο επιχείρημα του Μαντίθεου για τη μη ανάμειξη αυτού και του αδελφού του στην τυραννική διακυβέρνηση των Τριάκοντα: εφόσον τα δύο παιδιά είχαν φύγει για τον Πόντο πριν από την εγκαθίδρυση της ολιγαρχίας, λογικό είναι κάθε απόπειρα συμμετοχής τους στους «ἀλλοτρίους κινδύνους», δηλ. στους κινδύνους που δικαιολογημένα διέτρεχαν σι Τριάκοντα και που μόνο αυτοί όφειλαν να υποστούν, να θεωρείται πράξη απερίσκεπτη και επικίνδυνη, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ότι αυτό θα συνέβαινε, υποθετικά, σε πολύ κρίσιμες στιγμές, λίγο καιρό πριν από την πτώση των τυράννων.

**«οὔτε ἐκεῖνοι φαίνονται ... πολιτείας»:** Ο Μαντίθεος καταθέτει Τώρα το δεύτερο επιχείρημά του: σι Τριάκοντα δεν είχαν σαφώς καμιά διάθεση να απονεύμουν αξιώματα σε ανθρώπους που είχαν αποδημήσει κατά τη διάρκεια της ολιγαρχίας ή σε ανθρώπους που δεν μοιράστηκαν μαζί τους την ευθύνη για εγκληματικές ενέργειες κατά των δημοκρατικών. Λογικό ήταν λοιπόν ο ίδιος και ο αδελφός του, εφόσον πληρούσαν αυτές τις «προϋποθέσεις», να αποκλειστούν από κάθε αξίωμα.

Η επιχειρηματολογία του Μαντιθέου στηρίζεται, ελλείψει μαρτύρων, στα εικότα ή ενθυμήματα, δηλ. ένα ρητορικό τρόπο αποδεικτικής διαδικασίας που έχει την καταγωγή του στη ρητορική σχολή της Σικελίας, και ιδιαίτερα στον Κόρακα και στον Τεισία (για τα ενθυμήματα βλ. την Εισαγωγή του σχολικού βιβλίου, σελ. 19).

**«τοῖς μηδέν ἐξαμαρτάνουσι»:** Η πολιτική των Τριάκοντα ήταν να εμπλέκουν συστηματικά στα εγκλήματά τους όσους περισσότερους πολίτες μπορούσαν, ελπίζοντας πως σι πολίτες αυτοί θα φοβούνταν τις αντεκδικήσεις σε περίπτωση ανατροπής του τυραννικού καθεστώτος, κι έτσι θα μεταβάλλονταν σε στηρίγματά του. Αυτοί, λοιπόν, που δεν συμμετείχαν σ' αυτές τις εγκληματικές πράξεις θεωρούνταν αυτομάτως εχθροί του καθεστώτος ή, στην καλύτερη περίπτωση, αποκλείονταν από κάθε αξίωμα.

**«ἀλλά μάλλον ἡτίμαζον ... τόν δῆμον»:** Ο ομιλητής αναφέρεται γενικά σε όσους ολιγαρχικούς υπήρξαν μετριοπαθείς και δεν ενέκριναν την πολιτική τρομοκρατίας των τυράννων. Ειδικότερα, πάντως, ο Μαντίθεος πρέπει να έχει στο μυαλό του τον Θηραμένη, τον οποίο ο ίδιος ο φίλος του Κριτίας, όπως είδαμε Προηγουμένως, δεν δίστασε να διατάξει να τον θανατώσουν.

## § 6-8

### ΚΕΙΜΕΝΟ

6. Ἐπειτα δέ ἐκ μέν τοῦ σανιδίου τοὺς ἱπεύσαντας σκοπεῖν εὐηθές ἐστιν· ἐν τούτῳ γάρ πολλοὶ μέν τῶν ὁμολογούντων ἱπεύειν οὐκ ἔνεισιν, ἔνιοι δέ τῶν ἀποδημούντων ἐγγεγραμμένοι εἰσίν. ἐκεῖνος δ' ἐστὶν ἔλεγχος μέγιστος· ἐπειδὴ γάρ κατήλθετε, ἐψηφίσασθε τοὺς φυλάρχους ἀπενεγκεῖν τοὺς ἱπεύσαντας, ἵνα τὰς καταστάσεις ἀναπράξητε παρ' αὐτῶν.

7. ἐμέ τοίνυν οὐδεὶς ἂν ἀποδείξειεν οὐτ' ἀπενεθέντα ὑπὸ τῶν φυλάρχων οὔτε παραδοθέντα τοῖς συνδίκοις οὔτε κατὰστασιν καταβαλόντα. καίτοι πᾶσι ράδιον τοῦτο γινῶναι, ὅτι ἀναγκαῖον ἦν τοῖς φυλάρχοις, εἰ μὴ ἀποδείξειαν τοὺς ἔχοντας τὰς καταστάσεις, αὐτοῖς ζημιῶσθαι. ὥστε πολὺ ἂν δικαιότερον ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν ἢ τούτοις πιστεύοιτε· ἐκ μέν γάρ τούτων ράδιον ἦν ἐξαλειφθῆναι τῷ βουλομένῳ, ἐν ἐκείνοις δέ τοὺς ἱπεύσαντας ἀναγκαῖον ἦν ὑπὸ τῶν φυλάρχων ἀπενεχθῆναι.

8. ἔτι δέ, ὦ βουλή, εἴπερ ἵπευσα, οὐκ ἂν ἦν ἔξαρνος ὥς δεινόν τι πεποιηκώς, ἀλλ' ἠξίου, ἀποδείξας ὥς οὐδεὶς ὑπ' ἐμοῦ τῶν πολιτῶν κακῶς πέπονθε, δοκιμάζεσθαι. ὁρῶ δέ καί ὑμᾶς ταύτη γνώμη χρωμένους, καὶ πολλοὺς μέν τῶν τότε ἱπευσάντων βουλευόντας, πολλοὺς δ' αὐτῶν στρατηγούς καὶ ἱπάρχους χειροτονημένους. ὥστε μηδέν δι' ἄλλο με ἠγεῖσθε ταύτην ποιεῖσθαι τήν ἀπολογίαν, ἢ ὅτι περιφανῶς ἐτόλμησάν μου καταψεύσασθαι. Ἀνάβηθι δέ μοι καὶ μαρτύρησον.

### ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

6. Ἐπειτα εἶναι βέβαια ἀπλοῖκό να εξακριβώνει (κάποιος) τους ἱπεῖς ἀπὸ το μικρὸ πίνακα· γιατί σ' αὐτόν αφενὸς δεν εἶναι γραμμένοι πολλοὶ ἀπὸ ὅσους παραδέχονται ὅτι υπηρέτησαν ὡς ἱπεῖς, αφετέρου ἔχουν ἀναγραφεῖ μερικοὶ ἀπὸ ἐκείνους που εἶχαν μεταναστεύσει. Αδιαμφισβήτητη ἀπόδειξη ὁμως εἶναι το ἐξήρ· ὅταν δηλαδὴ ἐπιστρέψατε ἀπὸ την ἐξορία, αποφασίσατε να παραδώσουν σι φύλαρχοι κατάλογο των ἱπέων, για να εἰσπράξετε πίσω το εἰσόδημα ἀπὸ αὐτούς.

7. Κανεῖς λοιπὸν δεν θα μπορούσε να ἀποδείξει οὔτε ὅτι ἐγὼ ἀναγράφηκα στον κατάλογο ἀπὸ τους φυλάρχους, οὔτε ὅτι παραπέμφθηκα στους συνηγόρους του δημοσίου οὔτε ὅτι πλήρωσα εἰσφορά. Κι ὁμως αὐτό εἶναι εὐκόλο σε ὅλους να το κατανοήσουν, ὅτι δηλαδὴ ἦταν ἀναπόφευκτο για τους φυλάρχους να τιμωρηθοῦν οἱ ἴδιοι, αν δεν ἀποκάλυπταν ἐκείνους που ἔλαβαν το ἐπίδομα. Επομένως πολὺ πιο δικαιολογημένα μπορεῖτε να ἐμπιστεῦστε ἐκείνους τους καταλόγους παρὰ αὐτούς· ἀπὸ ἐκείνους δηλαδὴ ἦταν εὐκόλο να διαγραφεῖ (το ὄνομα) ὁποῖου το ἐπιθυμοῦσε, στους ἄλλους ὁμως ἦταν ἐπιβεβλημένο να παραδοθοῦν οἱ ἱπεῖς σε κατάλογο ἀπὸ τους φυλάρχους.

8. Επιπρόσθετα βέβαια, βουλευτές, αν υπήρξα ἱπέας, δε θα ἀρνιόμουν με την ιδέα ὅτι (=σα να) εἶχα διαπράξει κάτι κακό, ἀλλὰ θα εἶχα την ἀπαίτηση να υποβληθῶ σε δοκιμασία, αν ἀποδείξω ὅτι κανεῖς ἀπὸ τους πολῖτες δεν ἔχει κακοποιηθεῖ ἀπὸ ἐμένα. Βλέπω ἐξάλλου ὅτι καὶ ἐσεῖς ἔχετε αὐτή τη γνώμη καὶ ὅτι ἀπὸ τη μια πολλοὶ ἀπὸ ὅσους τότε υπηρέτησαν στο ἱπικὸ εἶναι βουλευτές, ἀπὸ την ἄλλη πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς ἔχουν ἐκλεγεί με χειροτονία στρατηγοὶ καὶ ἱπάρχοι. Επομένως μη νομίζετε ὅτι ἐγὼ ἀπολογούμαι ἔτσι για τίποτε ἄλλο, παρὰ ἐξαιτίας του ὅτι τόλμησαν ὀλοφάνερα να πουν ψέματα ἐναντίον μου. Ἀνέβα λοιπὸν στο βῆμα για χάρη μου καὶ δώσε κατάθεση.

## ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**τό σανίδιον**= μικρός πίνακας (στον οποίο αναγράφονταν κατάλογοι ονομάτων)

**ἱππεύω**= είμαι ιππέας, υπηρετώ στο ιππικό

**ὁ, ἡ εὐήθης, τό εὐήθες**= αφελής, απλοϊκός, ανόητος ηθικός, άδολος

**ὁμολογέω -ῶ**= συμφωνώ

**ἀποδημέω -ῶ**= απομακρύνομαι από το σπίτι ή την πατρίδα, μεταναστεύω  
# ἐνδημῶ, ἐπιδημῶ

**ψηφίζομαι**= αποφασίζω με ψηφοφορία  
<ψηφίς-ίδος

**ἀποφέρω τούς ἱππεύσαντας**= παραδίδω κατάλογο με όσους διετέλεσαν ως ιππείς

**ἀναπράττω**= εισπράττω πίσω (εδώ)

**κατάστασις**= το επίδομα, η εισφορά που έπαιρνε κάποιος για να γίνει ιππέας (εδώ)

**ὁ σύνδικος** <σύν + δίκη = α) ο συνήγορος του κατηγορουμένου στο δικαστήριο (σε αντίθεση με το συνήγορο του κατηγορού που ονομαζόταν συνήγορος)  
β) ο συνήγορος του δημοσίου (στην Αθήνα μετά το καθεστώς των Τριάκοντα)

**ὁ ράδιος, ἡ ράδια, τό ράδιον**= εύκολος

**ζημιόω -ῶ**= τιμωρώ με πρόστιμο  
·<ζημία

**ὁ, ἡ ἔξαρνος, τό ἔξαρνον**= ο επίμονα αρνούμενος, αυτός που δεν αναγνωρίζει

**ἔξαρνός εἰμι**= αρνούμαι

**κακῶς πάσχω**= κακοποιούμαι, βρίσκομαι σε κακή κατάσταση, δυστυχώ

**κακῶς πάσχω ὑπό τινος**= κακοποιούμαι από κάποιον, τυγχάνω κακής μεταχείρισης από μέρους κάποιου

**εὖ πάσχω**= βρίσκομαι σε καλή κατάσταση, ευτυχώ

**εὖ πάσχω ὑπό τινος**= ευεργετούμαι από κάποιον, τυγχάνω καλής μεταχείρισης από μέρους κάποιου.

**στρατηγός**= αρχηγός, διοικητής του στρατεύματος  
<στρατός + ἄγω

**ἵπαρχος**= διοικητής του ιππικού  
<ἵππος + ἄρχω

**καταψεύδομαί τινος**= λέω ψέματα εναντίον κάποιου  
**περιφανῶς**= ολοφάνερα, πρόδηλα, επίσημα

## ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**«ἔπειτα δέ ... ἐγγεγραμμένοι εἰσιν»:** Ο Μαντίθεος, στην προσπάθειά του να ανασκευάσει τη βαριά κατηγορία ότι υπήρξε υπέας των τριάκοντα, αμφισβητεί την αξιοπιστία του πίνακα, πάνω στον οποίο αναγραφόταν το όνομά του. Αυτός ονομαζόταν σανίδιον ή λεύκωμα, καθώς ήταν μικρή λευκή σανίδα επιχρισμένη με γύψο, πάνω στην οποία γράφονταν οι κατάλογοι των υπέων. Αυτό το σανίδιο αποτελούσε τη μοναδική απόδειξη των κατηγορών του Μαντιθέου ότι χρημάτισε ως υπέας την περίοδο των Τριάκοντα τυράννων και ότι ήταν, επομένως, ολιγαρχικός και εχθρός του δημοκρατικού πολιτεύματος. Επειδή δεν μπορεί να διαψεύσει τη μαρτυρία των κατηγορών του σχετικά με την αναγραφή του ονόματός του, ισχυρίζεται ότι η Ίδια η αναγραφή δεν αποτελεί ασφαλή απόδειξη, καθώς ο πίνακας ήταν εκτεθειμένος σε κοινή θέα και ο καθένας θα μπορούσε να προσθέσει ή να διαγράψει κάποιο όνομα. Επιπλέον το επιχείρημα ότι πολλοί από τους διατελέσαντες ως υπεείς παραλείπονται από τον κατάλογο, ενώ περιλαμβάνονται σε αυτόν πολίτες που απουσίαζαν από τη χώρα εκείνα τα χρονικά διαστήματα, ισχυροποιεί τη θέση του και αιτιολογεί την πασιφανή αναξιπιστία του αποδεικτικού στοιχείου των κατηγορών του (εὐθές ἐστι).

**«ἐκεῖνος δ'.. παρ' αὐτῶν»:** Στην Αθήνα εκλέγονταν δέκα φύλαρχοι, ένας από κάθε φυλή (Ακαμαντίδα, Αιαντίδα, Αντιοχίδα, Αιγηίδα, Ερεχθίδα, Ιπποθωντίδα, Κεκροπίδα, Λεοντίδα, Οινηίδα και Πανδιονίδα), ως αρχηγοί των υπέων, αντίστοιχοι των ταξιάρχων που ήταν επικεφαλής των οπλιτών. Οι φύλαρχοι βρίσκονταν κάτω από τη γενική διοίκηση των δύο υπάρχων. Όσοι εκλέγονταν με χειροτονία από τη βουλή για να υπηρετήσουν στο σώμα των υπέων εγγράφονταν σε πίνακα και έπαιρναν από το δημόσιο ταμείο ένα χρηματικό ποσό, το οποίο ονομαζόταν «κατάστασις». Αυτό επιστρεφόταν στο δημόσιο όταν αργότερα εκλέγονταν άλλοι υπεείς και διαγράφονταν τα ονόματα των πρώτων. Έργο των φυλάρχων ήταν να παραδίδουν στη βουλή κατάλογο όσων είχαν την υποχρέωση και την ικανότητα να υπεύσουν. (Αργότερα τον κατάλογο αυτό τον παρέδιδαν Οι καταλογείς στους υπάρχους και τους φυλάρχους). Επίσης μέσω των φυλάρχων επιστρεφόταν στο δημόσιο Ταμείο το χρηματικό ποσό των υπέων, όταν εκλέγονταν άλλοι στη Θέση τους. Μετά την πτώση της τυραννίας των Τριάκοντα το 403π.Χ, διαλύθηκε το σώμα των υπέων που είχαν υπηρετήσει την περίοδο της διακυβέρνησης εκείνων, οπότε έπρεπε να επιστραφεί το χρηματικό ποσό που είχαν λάβει.

**«ἐμέ τοῖνυν ... καταβάλοντα»:** Οι σύνδικοι στην Αθήνα ήταν διορισμένοι συνήγοροι του δημοσίου με υποχρέωση να αντιπροσωπεύουν την πόλη στις δικαστικές διαμάχες. Αδιαμφισβήτητο τεκμήριο, λοιπόν, κατά τον ομιλητή, της αθωότητάς του είναι ότι κανείς δεν μπορεί να αποδείξει ότι:

- α) αναγράφηκε στον κατάλογο από τους φυλάρχους
- β) παραδόθηκε στους συνηγούς του δημοσίου
- γ) εισέπραξε χρηματική επιχορήγηση.

**«καί το πᾶσι ... ζημιῶσθαι»:** Οι φύλαρχοι ήταν εξαιρετικά προσεκτικοί στη σύνταξη των καταλόγων, καθώς, σε περίπτωση αδυναμίας εύρεσης των υπευθύνων, θα ήταν οι ίδιοι αναγκασμένοι να καταβάλουν στο δημόσιο ταμείο το ποσό της εγγύησης.

**«ὥστε πολύ ... πιστεύετε»:** Ο Μαντίθεος εδώ καταλήγει σε λογικό συμπέρασμα ενός πειστικού συλλογισμού. Τα γράμματα, δηλαδή τα πρακτικά των «ἀναπράξεων» στα οποία αναγράφονταν τα ονόματα των υπέων από τους οποίους εισπράχτηκαν τα δοθέντα επιδόματα, ήταν αξιόπιστα γιατί δεν ήταν εύκολο να πλαστογραφηθούν.



Αντίθετα τα σανίδια ήταν εκτεθειμένα και μπορούσε η αναγραφή κάποιου ονόματος να είναι πλαστή. Γι αυτό το λόγο, επειδή υπήρχε κίνδυνος να παραλειφθούν από τους καταλόγους κάποια ονόματα υπέων η σύνταξή τους γινόταν πολύ προσεκτικά. Η παράδοση των καταλόγων αυτών ως επισήμων εγγράφων στη Βουλή απέκλειε οποιαδήποτε αλλοίωσή τους.

**«ἔτι δέ, ὦ βουλή, ... δοκιμάζεσθαι»:** Η υποθετική αυτή άποψη του Μαντιθέου είναι πολύ εύστοχη. Προσπαθεί να κερδίσει τη συμπάθεια των δικαστών στηριζόμενος στο ότι πολλοί από τους παρόντες βουλευτές εκλέχτηκαν όχι μόνο στο αξίωμα αυτό αλλά και στο αξίωμα του στρατηγού και υπάρχουν, παρόλο που υπηρέτη σαν στο ιππικό επί των Τριάκοντα. Έτσι ουσιαστικά ζητά και ο ίδιος να έχει ανάλογη ευνοϊκή μεταχείριση, αφού όπως ισχυρίζεται δεν προξένησε κακό σε κανένα πολίτη. Σε αντίθετη περίπτωση αφήνει να φανεί ξεκάθαρα η άνιση συμπεριφορά των δικαστών απέναντί του. (Κάτι ανάλογο συναντούμε και στο λόγο του Λυσία «Υπέρ αδυνάτου» όπου εκεί ο αδύνατος ισχυρίζεται ότι αν του στερήσουν το επίδομα, τον αδικούν σε σχέση με όλους τους άλλους στους οποίους το παρέχουν).

## § 9-10

### ΚΕΙΜΕΝΟ

9. Περί μὲν τοίνυν αὐτῆς τῆς αἰτίας οὐκ οἶδ' ὅ τι δεῖ πλείω λέγειν· δοκεῖ δέ μοι, ὦ βουλή, ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἀγῶσι περὶ αὐτῶν μόνων τῶν κατηγορημένων προσήκειν ἀπολογεῖσθαι, ἐν δέ ταῖς δοκιμασίαις δίκαιον εἶναι παντός τοῦ βίου λόγον διδόναι. δέομαι οὖν ὑμῶν μετ'εὐνοίας ἀκροάσασθαι μου. ποιήσομαι δέ τὴν ἀπολογίαν ὥς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων.

10. Ἐγὼ γάρ πρῶτον μὲν, οὐσίας μοι οὐ πολλῆς καταλειφθείσης διὰ τὰς συμφοράς καὶ τὰς τοῦ πατρός καὶ τὰς τῆς πόλεως, δύο μὲν ἀδελφάς ἐξέδωκα ἐπιδούς τριάκοντα μνᾶς ἑκατέρω, πρὸς τὸν ἀδελφόν δ' οὕτως ἐνειμάμην ὥστ' ἐκείνον πλεον ὁμολογεῖν ἔχειν ἐμοῦ τῶν πατρώων, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας οὕτως βεβίωκα ὥστε μηδεπώποτε μοι μηδέ πρὸς ἓνα ἔγκλημα γενέσθαι.

### ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

9. Σχετικά λοιπόν με αυτή την κατηγορία δε γνωρίζω για ποιο λόγο (σκοπό) πρέπει να λέω περισσότερα· μου φαίνεται όμως, βουλευτές, ότι αφενός στους άλλους δικαστικούς αγώνες ταιριάζει να απολογείται (κάποιος) σχετικά μόνο με τα κεφάλαια της κατηγορίας, αφετέρου στις δοκιμασίες (ότι) είναι δίκαιο να δίνει λόγο (να λογοδοτεί) για όλες τις πράξεις της ζωής του. Σας παρακαλώ λοιπόν να με ακούσετε προσεκτικά με συμπάθεια (εὐνοία). Θα διατυπώσω όμως την απολογία μου όσο τυχόν μπορώ συντομότερα.

10. Εγώ καταρχήν, παρόλο που δεν κληρονόμησα μεγάλη περιουσία εξαιτίας των συμφορών και του πατέρα και της πόλης πάντρεψα δύο αδελφές, αφού έδωσα προίκα στην καθεμιά τριάντα μνες, και με τον αδελφό μου μοιράστηκα έτσι (την περιουσία) ώστε εκείνος να παραδέχεται ότι έχει μεγαλύτερο από μένα μερίδιο από την Πατρική περιουσία, και απέναντι σ' όλους τους άλλους έχω τηρήσει τέτοια στάση ζωής ώστε ποτέ μέχρι τώρα να μη δώσω καμιά αφορμή παραπόνου ούτε σ' ένα (συμπολίτη μου).

### ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**αἰτία**= αἰτία, αφορμή, ευκαιρία, κατηγορία, ψόγος, σφάλμα, διαμαρτυρία, επίπληξη  
>αἰτιῶμαι

**ἀγών**= συγκέντρωση, συνάντηση, αγώνας, μάχη, δικαστικός αγώνας, δίκη  
ἀγω

**τά κατηγορημένα**= οι κατηγορίες  
<κατηγορῶ <κατά + ἀγορεύω

**ἀπολογοῦμαι**= μιλάω προς υπεράσπιση, αποκρούω κατηγορία  
<ἀπό + λόγος  
> τό ἀπολόγημα, ἡ ἀπολογία

**δοκιμασία**= έλεγχος, εξέταση, έρευνα  
<δοκιμάζω

**ἡ εὖνοια**= καλή διάθεση, ευμένεια, φιλοφροσύνη  
**αἱ εὖνοιαι**= τα φιλικά αισθήματα  
**κατ' εὖνοιαν**= ευνοϊκά

**ἀκροάομαι -ῶμαι**= προσέχω κάτι, ακούω προσεκτικά, υπακούω  
> ὁ ἀκροώμενος, τὸ ἀκρόαμα, ἡ ἀκρόασις τὸ ἀκροατήριον κ.ά.

**δύναμαι**= μπορώ, είμαι ικανός / ισχυρός / άξιος να...  
> δύναμις, δυνάστης, δυνατός κ.ά.

**οὐσία** = περιουσία  
<εἶμι

**καταλείπω τινί τι**= αφήνω, κληροδοτώ σε κάποιον κάτι

**συμφορά**= συμφορά, ατυχία  
<συμφέρω

**ἐκδίδωμι** (θυγατέρα, ἀδελφήν) = παντρεύω

**ἐπιδίδωμί τινί τι** = δίνω προίκα

**νέμομαί τι / τινί / πρὸς τινα**= μοιράζομαι κάτι ή με κάποιον

### ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Περὶ μὲν τοίνυν ... λέγειν»: Μετά την αναίρεση της κατηγορίας που έγινε στις 4 -8, ξεκινάει η απολογία του Μαντιθέου για όλη τη ζωή του. Η § 9 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εισαγωγική των όσων θα ακολουθήσουν.  
Ο Μαντίθεος θέλοντας να προϊδεάσει, να προδιαθέσει τους βουλευτές Θα απολογηθεί σύντομα για όλη τη ζωή του. Από την αρχή του λόγου του διευκρινίζει ότι δεν υπάρχει λόγος και δεν είναι άλλωστε πρόθεσή του να μακρηγορήσει σχετικά με αυτήν την κατηγορία. Είναι χαρακτηριστικό του λόγου του η σαφήνεια, η συντομία και η ακρίβεια στη διατύπωση της πρόθεσής του. Άλλωστε η μακρηγορία δεν κρίνεται σκόπιμη στην παρούσα περίπτωση και σαφώς Θα κούραζε το ακροατήριο. Πρόθεση του Μαντιθέου είναι να παρουσιάσει συγκεκριμένα στοιχεία για όλη του τη ζωή και τη συμπεριφορά του που η παράθεσή τους Θα αποδεικνύει ότι η κατηγορία τού αποδίδεται άδικα και ότι πρόκειται για τίμιο, ενάρετο, γενναίο στρατιώτη και χρηστό πολίτη. Έτσι βρίσκει την ευκαιρία να μιλήσει στη συνέχεια διεξοδικά για τη ζωή του με αξιοπρέπεια και πειστικότητα.

«δοκεῖ δέ μοι ... λόγον διδόναι»: Στη συνέχεια διατυπώνει με σαφήνεια την άποψή του, ότι δηλαδή στους άλλους δικαστικούς αγώνες («ἐν ἄλλοις ἀγῶσι») ταιριάζει να απολογείται κάποιος μόνο σχετικά με τις ίδιες τις κατηγορίες («αὐτῶν μόνων τῶν κατηγορημένων»), ενώ αντίθετα στις δοκιμασίες («ἐν ταῖς δοκιμασίαις») κρίνεται σκόπιμο και είναι δίκαιο να λογοδοτεί για όλη του τη ζωή («παντός τοῦ βίου λόγον διδόναι»). Κάνει διάκριση ανάμεσα στους «αγώνες» και τις «δοκιμασίες». Σε περίπτωση δικαστικού αγώνα ο κατηγορούμενος υποχρεούται να απολογηθεί για την κατηγορία ή τις κατηγορίες που του αποδίδονται δικαίως ή αδικώς. Σε αυτό το σημείο θα ήταν σκόπιμο να αναφερθεί ότι «η δικαιοσύνη δεν καταδίωκε η ίδια αυτούς που διέπρατταν αδίκημα, σι άρχοντες σπάνια έπαιρναν την πρωτοβουλία να υποβάλουν αγωγή ή μήνυση. Δεν υπήρχε εισαγγελία. Για όλες τις ιδιωτικές υποθέσεις («δίκαι»)»

μόνο το πρόσωπο που νόμιζε τον εαυτό του αδικημένο ή ο νόμιμος αντιπρόσωπός του (στην περίπτωση ανηλίκων, γυναικών, δούλων, μετοίκων) μπορούσε να υποβάλει αγωγή ή μήνυση και να γίνει δεκτός και να ακουστεί σ-ε συνεδρίαση δικαστηρίου. Μερικές φορές επιτρεπόταν να πάρει μαζί του ένα είδος δικηγόρου, που λεγόταν συνήγορος. Για τις δημόσιες υποθέσεις («γραφαί»), όταν δηλαδή ήταν για πράξη που είχε σχέση και ήταν ενάντια στο γενικό συμφέρον, κάθε πολίτης, όποιος ήθελε («ό βουλόμενος») μπορούσε να θεωρήσει τον εαυτό του αδικημένο· είχε λοιπόν το δικαίωμα ή το καθήκον να έρθει σε βοήθεια του νόμου καταθέτοντας μια κλήση σ' έναν από τους άρχοντες. Το κράτος στην πραγματικότητα ήταν υποχρεωμένο να ενθαρρύνει τις καταγγελίες και αυτό πάλι συντελούσε στο να είναι πολλοί οι συκοφάντες.

Αντίθετα στην περίπτωση «της δοκιμασίας» πρέπει κάποιος να απολογηθεί για όλη του τη ζωή και όλες τις πράξεις του. Όπως είδαμε και σε προηγούμενη παράγραφο, η δοκιμασία των αρχόντων ήταν βασικός θεσμός στην Αθήνα των κλασικών χρόνων. Όλοι οι άρχοντες που κληρώνονταν ή εκλέγονταν, πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους, υποβάλλονταν σ' αυτήν. Η όλη διαδικασία συνήθως ήταν χρονοβόρα και λεπτομερής καθώς ελέγχονταν όλες οι πράξεις του εξεταζόμενου, τα στοιχεία της προσωπικότητάς του και όλες του οι δραστηριότητες για να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο είχε τα προσόντα που απαιτούνταν και ήταν άξιος και κατάλληλος για το συγκεκριμένο αξίωμα.

Ο έλεγχος γενικά των αρχόντων ήταν καθημερινός και μπορούσε να ασκηθεί ακόμη και από έναν απλό πολίτη, στο πλαίσιο της εκκλησίας, οπωσδήποτε όμως τον επίσημο έλεγχο, τον ασκούσε η Βουλή, στο τέλος της θητείας τους. Η αποδοκιμασία της εκκλησίας ήταν πάντοτε ένα ενδεχόμενο που σε πολλές περιπτώσεις είχε για την Αθήνα οδυνηρές συνέπειες. Σύμφωνα με το Θουκυδίδη, ο στρατηγός Νικίας, κατά τη σικελική εκστρατεία, προτίμησε να οδηγήσει τον εαυτό του και τον αθηναϊκό στρατό στην αιχμαλωσία παρά να γίνει αποδέκτης μιας επονείδιστης κατηγορίας.

**«Δέομαι οὖν ... διά βραχυτάτων»:** Ο Μαντίθεος παρακαλεί τους βουλευτές να τον ακούσουν προσεκτικά («ἀκροάσασθαί μου») και με εύνοια, συμπάθεια («μετ' εὐνοίας»). Θα λέγαμε ότι, αυτή η παράκληση είναι λογικό συμπέρασμα των προηγούμενων αλλά και έντονη επιθυμία όχι μόνο του ίδιου, αλλά και καθενός που κατηγορείται άδικα. Στο τέλος διευκρινίζει ότι θα μιλήσει -όσο το δυνατόν πιο σύντομα («διά βραχυτάτων») επιδιώκοντας να μην κουράσει τους βουλευτές και θέλοντας βέβαια να κερδίσει εξ αρχής την εύνοιά τους. Τους προδιαθέτει ευνοϊκά και τους προετοιμάζει ψυχολογικά για τα στοιχεία που στη συνέχεια θα παρουσιάσει για τη ζωή και τις πράξεις του με ακρίβεια, σαφήνεια και συντομία.

**«οὐσίας- μοι οὐ πολλῆς καταλειφθείσης διά τὰς συμφοράς καί τὰς τοῦ πατρὸς καί τὰς τῆς πόλεως»:** Ο Μαντίθεος αν και καταγόταν από εύπορη αριστοκρατική οικογένεια με κύρια ενασχόληση το εμπόριο σίτου, η περιουσία που κληρονόμησε από τον πατέρα του ήταν μικρή. Αυτό οφειλόταν στις εκτεταμένες καταστροφές σε έμψυχο και άψυχο υλικό που προκάλεσε ο μακροχρόνιος Πελοποννησιακός πόλεμος, ο αντίκτυπος του οποίου υπήρξε τεράστιος τόσο στην Οικονομική κατάσταση των πολιτών της χωριστά, αφού οι περισσότεροι Αθηναίοι εγκατέλειπαν τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες για να συμμετάσχουν στις πολεμικές επιχειρήσεις. Οι επιπτώσεις του πολέμου ήταν σοβαρότατες στην τάξη των εμπόρων και κυρίως στην εισαγωγή σιτηρών που ήταν και η σπουδαιότερη εμπορική δραστηριότητα. Επειδή η εγχώρια παραγωγή δεν κάλυπτε τις ανάγκες της πόλης.

Ο Θάνατος επίσης του πατέρα του Μαντιθέου στη ναυμαχία στους Αιγός ποταμούς επιβάρυνε την οικονομική κατάσταση της οικογένειας και μείωσε τη δυνατότητα ανάκαμψης των εμπορικών της επιχειρήσεων. Σ αυτό πιθανότατα συνέβαλε και η

πολιτική αναταραχή και καχυποψία που ακολούθησε μετά την πτώση των Τριάκοντα και την αποκατάσταση της δημοκρατίας. Ο Μαντίθεος λόγω των αριστοκρατικών του καταβολών είναι πιθανό να αντιμετώπιζε και πολιτικής φύσης προβλήματα που εμπόδισαν την απερίσπαστη ενασχόλησή του με το εμπόριο.

**«δύο μὲν ἀδελφὰς ἐξέδωκα ἐπιδούς τριάκοντα μνᾶς»:** Στην αρχαία Αθήνα οι γυναίκες δεν είχαν κληρονομικά δικαιώματα. Κληρονομούσαν μόνο οι άνδρες και αυτοί όφειλαν, στην περίπτωση που υπήρχαν ανύπαντρες αδελφές μετά το θάνατο του πατέρα τους, να τις αποκαταστήσουν δίνοντας προίκα. Ο Μαντίθεος, παρά την οικονομική καταστροφή που υπέστη η οικογένειά του, προίκισε τις δύο αδελφές του με το ποσό των Τριάντα μνων για την καθεμιά· ποσό καθόλου ευκαταφρόνητο αν λάβει κανείς υπόψη ότι μια μέση προίκα ανερχόταν στο ποσό των 30 - 40 μνων. Η προσφορά της προίκας δεν ήταν υποχρεωτική, τουλάχιστον νομικά· ωστόσο ο πατέρας ή ο κηδεμόνας της γυναίκας ήταν κοινωνικά δεσμευμένος να δώσει προίκα, μια και αυτή, ως συνεισφορά στα έξοδα που απαιτούσε η διαβίωση μιας γυναίκας και των παιδιών που θα αποκτούσε, αποτελούσε το κύριο γνώρισμα ενός νόμιμου γάμου. Έδινε συνήθως το 1/10 της περιουσίας του, συνήθως σε χρήματα ή σε άλλα αντικείμενα αξίας. Ας σημειωθεί ότι η προίκα δεν ανήκε στο σύζυγο, ο οποίος είχε την υποχρέωση, σε περίπτωση διαζυγίου ή χηρείας, να την επιστρέψει.

**«πρός τόν ἀδελφόν ... τῶν πατρώων»:** Κληρονομικά δικαιώματα είχαν μόνο οι γνήσιοι γιοι, οι οποίοι κληρονομούσαν εξίσου όλη την περιουσία χωρίς κανένα πλεονέκτημα του μεγαλύτερου γιου έναντι των άλλων. Παρά ταύτα, ως ένδειξη αφιλοκέρδειας, ο Μαντίθεος, τονίζει ότι παραχώρησε μεγαλύτερο μερίδιο προς το μικρότερο αδελφό του.

**«πρός τοὺς ἄλλους ἅπαντας ...γενέσθαι»:** Ο Μαντίθεος, αφού παρουσίασε τις αρμονικές του σχέσεις με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς του, ολοκληρώνει την απολογία του για τη συμπεριφορά του στην ιδιωτική του ζωή κάνοντας μια μικρή αναφορά στις σχέσεις του με τους συμπολίτες του. Σύντομα, αλλά με έμφαση (επιτυγχάνεται με την επανάληψη της άρνησης «μή»: «μηδεπώποτε ... μηδέ ... μηδέν») υπογραμμίζει τον έντιμο βίο που έχει διάγει αφού ποτέ δεν έδωσε καμιά αφορμή για παράπονα ή κατηγορίες εναντίον του. Αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία για το χαρακτήρα του Μαντιθέου αν λάβουμε υπόψη ότι την περίοδο αυτή υπήρχαν πολλοί (συκοφάντες) που εκ συστήματος κατηγορούσαν συμπολίτες τους, προκειμένου να έχουν οικονομικό όφελος είτε από την καταδίκη τους είτε ως αντάλλαγμα για να αποσύρουν την κατηγορία τους.

## § 11-13

### ΚΕΙΜΕΝΟ

11. καί τά μέν ἴδια οὕτως διώκηκα· περί δέ τῶν κοινῶν μοι μέγιστον ἡγοῦμαι τεκμήριον εἶναι τῆς ἐμῆς ἐπιεικείας, ὅτι τῶν νεωτέρων ὅσοι περί κύβους ἢ πότους ἢ [περί] τάς τοιαύτας ἀκολασίας τυγχάνουσι τάς διατριβάς ποιούμενοι., πάντας αὐτούς ὄψεσθαι μοι διαφόρους ὄντας, καί πλεῖστα τούτους περί ἐμοῦ λογοποιοῦντας καί ψευδομένους. καίτοι δῆλον ὅτι, εἰ τῶν αὐτῶν ἐπεθυμοῦμεν, οὐκ ἄν τοιαύτην γνώμην εἶχον περί ἐμοῦ.

12. ἔτι δ', ὃ βουλή, οὐδεὶς ἄν ἀποδείξει περί ἐμοῦ δύναιτο οὔτε δίκην αἰσχροῦ οὔτε γραφήν οὔτε εἰσαγγελίαν γεγενημένην· καίτοι ἐτέρους ὁρᾷτε πολλάκις εἰς τοιούτους ἀγῶνας καθεστηκότας. πρός τοίνυν τάς στρατείας καί τούς κινδύνους τούς πρός τούς πολεμίους σκέψασθε οἷον ἐμαυτὸν παρέχω τῇ πόλει.

13. πρῶτον μέν γάρ, ὅτε τήν συμμαχίαν ἐποιήσασθε πρός [τούς] Βοιωτούς καί εἰς Ἀλιάρτον ἔδει βοηθεῖν, ὑπὸ Ὁρθοβούλου κατειλεγμένος ἱππεύειν, ἐπειδὴ πάντας ἐώρων τοῖς μέν ἱππεύουσιν ἀσφάλειαν εἶναι δεῖν νομίζοντας, τοῖς δ' ὀπλίταις κίνδυνον ἡγουμένους, ἐτέρων ἀναβάντων ἐπὶ τούς ἵππους ἀδοκιμάστων παρά τὸν νόμον ἐγὼ προσελθὼν ἔφην τῷ Ὁρθοβούλῳ ἐξαλείψαι με ἐκ τοῦ καταλόγου, ἡγούμενος αἰσχρόν εἶναι τοῦ πλήθους μέλλοντος κινδυνεύειν ἄδειαν ἐμαυτῷ παρασκευάσαντα στρατεύεσθαι. Καί μοι ἀνάβηθι, Ὁρθόβουλε.

### ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

11. Και τις ιδιωτικές μου υποθέσεις έτσι έχω ρυθμίσει· σχετικά με το δημόσιο βίο πιστεύω ότι για μενα αυτό είναι η μεγαλύτερη απόδειξη της κοσμιότητάς μου, ότι δηλαδή, όσοι από τους νεότερους τυχαίνει να χάνουν τον καιρό τους με ζάρια ή με ποτά ή με ακολασίες τέτοιου είδους, Θα δείτε ότι όλοι αυτοί είναι εχθροί μου και ότι αυτοί διαδίδουν για μενα πολλούς ανακριβείς λόγους και ότι λένε ψέματα. Κι όμως είναι φανερό, ότι, αν επιθυμούσαμε τα ίδια πράγματα, δε θα είχαν τέτοια γνώμη για μένα.

12. Επιπλέον, βουλευτές, κανείς δε θα μπορούσε να αποδείξει ότι έχει γίνει για μένα ούτε ιδιωτική δίκη για αισχρά ζητήματα, ούτε έγγραφη καταγγελία, ούτε μήνυση για δημόσιο αδίκημα· κι όμως βλέπετε ότι άλλοι πολλές φορές έχουν εμπλακεί σε τέτοιου είδους δικαστικούς αγώνες. Για τις εκστρατείες, λοιπόν, και τους πολεμικούς κινδύνους σκεφτείτε πώς συμπεριφέρομαι στην πόλη.

13. Πρώτα δηλαδή, όταν συμμαχήσατε με τους Βοιωτούς και έπρεπε να σπεύσετε σε βοήθεια στην Αλιάρτο, αν και ήμουν ορισμένος στον κατάλογο από τον Ορθόβουλο να υπηρετώ στο ιππικό, επειδή έβλεπα ότι όλοι νόμιζαν πως έπρεπε να υπάρχει ασφάλεια στους υπεῖς από τη μια, ενώ από την άλλη θεωρούσαν ότι υπήρχε κίνδυνος στους οπλίτες, μολονότι άλλοι κατατάχθηκαν στο ιππικό χωρίς έλεγχο κατά παράβαση του νόμου, εγώ αφού παρουσιάστηκα παρακάλεσα τον Ορθόβουλο να με διαγράψει από τον κατάλογο επειδή νόμιζα ότι ήταν αισχρό να εκστρατεύω και να προετοιμάζω στον εαυτό μου ασφάλεια, ενώ επρόκειτο ο λαός να εκτεθεί σε κίνδυνο. Και για χάρη μου ανέβα στο βήμα, Ορθόβουλε (και πες την αλήθεια).

## ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**διοικέω -ῶ** = διοικώ, ρυθμίζω

<διά + οἰκῶ

>διοίκησις, διοικητής

**τεκμήριον** = απόδειξη

τέκμαρ

> τεκμαίρομαι, τεκμαρτός

**ἐπιείκεια** = κοσμιότητα

<ἐπί + εἰκός

**ἀκολασία** = ασωτία, ακολασία

<κολάζω

> ακόλαστος, κόλασμα, κόλασις κ.ά.

**εἰσαγγελία** = μήνυση για δημόσιο αδίκημα

<εἰς + ἀγγέλλω

> εἰσαγγελεύς

**καταλέγομαι** = καταγράφομαι σε κατάλογο ως στρατιώτης

**ἀναβαίνω ἐπὶ τοὺς ἵππους** = κατατάσσομαι στο ιππικό

**ἀδοκίμαστος** = ανεξέλεγκτος, ανεξέταστος, χωρίς να υποβληθεί σε δοκιμασία

**τό πλήθος** = οι πολλοί στρατιώτες, ο λαός

**ἡ ἄδεια** = ασφάλεια

## ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

### Γενικά:

Μετά την αναφορά στην ιδιωτική του ζωή, ο Μαντίθεος παρουσιάζει τη χρηστή συμπεριφορά που επέδειξε στο δημόσιο βίο. Τεκμηριώνει την ποιότητα του ήθους του στηριζόμενος στα εξής επιχειρήματα:

- α) Οι διεφθαρμένοι τον αντιπαθούν και διαδίδουν ψευδείς φήμες σε βάρος του.
- β) Ποτέ δεν αναμείχθηκε ούτε σε δημόσια ούτε σε ιδιωτική δίκη είτε ως κατηγορος είτε ως κατηγορούμενος.
- γ) Κατά την εκστρατεία στην Αλίαρτο, αν και ο Μαντίθεος ήταν ιππεύς, ζήτησε να μετέχει σε επικίνδυνη Θέση στο πεζικό.

**«περί δέ τῶν κοινῶν»:** Στο πλαίσιο της ηθοποιίας ο Λυσίας βάζει το Μαντίθεο να μιλήσει για τη συμπεριφορά του στην κοινωνική ζωή. Με τον τρόπο αυτό προσπαθεί να πετύχει τη συμπάθεια των ακροατών, αφού η δημόσια πολιτεία καθενός θεωρούνταν ιδιαίτερα σημαντική στην αρχαία Ελλάδα. Οι σύνδεσμοι «μέν ... δέ» δε δείχνουν αντίθεση αλλά κάνουν διάκριση μεταξύ των δύο μελών.

**«τεκμήριον ... ὄντας»:** Ο Μαντίθεος προτίθεται να παρουσιάσει αποδείξεις για την εντιμότητά του. Το πρώτο τεκμήριο της χρηστής του συμπεριφοράς είναι ότι τον εχθρεύονται όσοι συχνάζουν σε τόπους διαφθοράς. Με αυτό το ψυχολογικό επιχείρημα προσπαθεί να προκαταλάβει την εύνοια των κριτών.

**«πότους»:** Οι Αθηναίοι δεν περίμεναν τις γιορτές για να διασκεδάσουν. Οι νεότεροι κατέφευγαν στα παιχνίδια ενώ οι μεγαλύτεροι στα συμπόσια. Το ποτό τους ήταν το κρασί το οποίο όμως συχνά νόθευαν με νερό, καθώς την πόση «ἄκρατου οἴνου» τη θεωρούσαν συνήθεια των βαρβάρων. Συχνά βέβαια οι συμποσιαστές παρεκτρέπονταν και μεθούσαν με αποτέλεσμα να γίνονται φασαρίες ή και βανδαλισμοί. Εκτός από τα συμπόσια, που ήταν ιδιωτικές συναθροίσεις, οι άνδρες πήγαιναν και στα καπηλειά, όπου συχνάζαν κοινές γυναίκες και επομένως αυτά αποτελούσαν τόπους διαφθοράς.

**«περί ἐμοῦ λογοποιοῦντας καὶ ψευδομένους»:** Οι διεφθαρμένοι πολίτες φθονούσαν τον ενάρετο Μαντίθεο και τον διέβαλλαν με συκοφαντίες και μυθοπλασίες. Η συκοφαντία, που πολλές φορές έφτανε ως τα δικαστήρια στην προσπάθεια του συκοφάντη να κερδίσει χρήματα αποτελούσε πληγή για την αθηναϊκή κοινωνία.

**«εἰ τῶν αὐτῶν ... περί ἐμοῦ»:** Με έναν υποθετικό λόγο που δηλώνει το αντίθετο του πραγματικού, ο Μαντίθεος ενισχύει την αντίθεση του ήθους του με αυτό των διεφθαρμένων πολιτών. Ουσιαστικά αποτελεί ένα βραχυλογικό συλλογισμό: αυτοί δεν θα είχαν τέτοια γνώμη για μένα, αν επιθυμούσαμε τα ίδια πράγματα. έχουν τέτοια γνώμη για μένα, άρα δεν επιθυμούμε τα ίδια πράγματα. επομένως εγώ δεν είμαι σαν αυτούς.

**«οὐδεὶς ἂν ἀποδείξει ... γεγεννημένην»:** Η ενασχόληση του Αθηναίου με ζητήματα δικαιοσύνης ήταν πολύ διαδεδομένη και η περιφρούρηση της δικαιοσύνης θεωρούνταν υποχρέωση του κάθε πολίτη. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι δεν υπήρχε αυτεπάγγελτη δίωξη για κανένα αδίκημα, αλλά έπρεπε να γίνει μήνυση από κάποιον πολίτη, έστω κι αν ο ίδιος δε θιγόταν άμεσα από τις ενέργειες του κατηγορούμενου (π.χ. *Υπέρ τοῦ ἀδυνάτου* - λόγος του Λυσία). Ο Μαντίθεος τονίζει με το πολυσύνδετο («οὔτε ... οὔτε...οὔτε») το γεγονός ότι δεν έχει εμπλακεί σε κανενός είδους δικαστικές διαμάχες, ούτε ιδιωτικές («δίκη») ούτε δημόσιες («γραφή», «εἰσαγγελία»).

**«καίτοι ἑτέρους ὁρᾶτε ... καθεστηκότας»:** Οι Αθηναίοι ήταν φιλόδικοι με αποτέλεσμα να καταφεύγουν σε δικαστικές αντιπαραθέσεις ακόμα και για ασήμαντη αφορμή. Επιπλέον το πρόβλημα της συκοφαντίας ανάγκαζε πολλούς πολίτες να σύρονται στα δικαστήρια, χωρίς να έχουν διαπράξει κάποιο αδίκημα. Ο Μαντίθεος έρχεται σε αντίθεση με όλους αυτούς που εμπλέκονται σε δικαστικές υποθέσεις είτε ως κατήγοροι είτε ως κατηγορούμενοι και κερδίζει έτσι τη συμπάθεια των κριτών, ενισχύοντας με το ηθικό αυτό επιχείρημα την επιχειρηματολογία του.

**«ἄτε τὴν συμμαχίαν ἐποιήσασθε πρὸς Βοιωτούς»:** Αποτέλεσμα της αντισπαρτιατικής κίνησης που δημιούργησαν οι Πέρσες στον Ελληνικό Χώρο μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο ήταν ένας ακόμη εμφύλιος πόλεμος, ο «Βοιωτικός ή Κορινθιακός» (395-387π.Χ.). Τα γεγονότα ξεκίνησαν όταν το Μάιο του 395 π.Χ. η σπαρτιατική κυβέρνηση έστειλε στη Φωκίδα το Λύσανδρο να αναλάβει την αρχηγία των στρατευμάτων των Φωκέων και άλλων φιλικών κρατών της κεντρικής Στερεάς. Συγχρόνως σχημάτισε ισχυρό σώμα που θα εισχωρούσε στη Βοιωτία από το νότο με αρχηγό τον Πausανία. Οι Θηβαίοι από την πλευρά τους ζήτησαν τη βοήθεια των Αθηναίων, με αποτέλεσμα τη σύναψη αμυντικής συμμαχίας μεταξύ των δύο δυνάμεων.

**«εἰς Ἀλιάρτον»:** Πόλη της Βοιωτίας κοντά στην Κωπαΐδα λίμνη. Εκεί οι Αθηναίοι με αρχηγό το Θρασύβουλο βοήθησαν το φθινόπωρο του 395 π.Χ. τους Θηβαίους που νίκησαν το Λύσανδρο μαζί με τα στρατεύματα των Φωκέων και των κατοίκων του



Ορχομενού. Ο Λύσανδρος σκοτώθηκε από την αρχή της μάχης, ο στρατός του διαλύθηκε και άφησε 1000 νεκρούς στο πεδίο της μάχης.

**«ὕπὸ Ὁρθοβούλου»:** Ο Ορθόβουλος, φύλαρχος της Ακαμαντίδας φυλής στην οποία ανήκε ο Μαντίθεος κρατούσε τον κατάλογο των στρατευσίμων της φυλής του.

**«τοῖς μὲν ἵππευουσιν ἀσφάλειαν εἶναι δεῖν νομίζοντας, τοῖς δ' ὀπλίταις κίνδυνον ἡγούμενους»:** Επειδή το πεζικό (φάλαγξ) των Λακεδαιμονίων ήταν πολύ ισχυρό, οι κίνδυνοι για τους αντιμαχόμενους Αθηναίους και Θηβαίους ήταν άμεσοι. Αντίθετα το ιππικό των Λακεδαιμονίων ήταν λιγότερο αξιόμαχο και επομένως οι Αθηναίοι υπεῖς βρίσκονταν σε μεγαλύτερη ασφάλεια.

Είναι Πράγματι γνωστό ότι τη δύναμη του Σπαρτιατικού στρατού αποτελούσαν οι οπλίτες, δηλαδή το βαρύ πεζικό, ενώ το ιππικό άρχισε σταδιακά να οργανώνεται μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Αντίθετα οι Αθηναίοι οργάνωσαν ιππικό αμέσως μετά τους Μηδικούς πολέμους στο οποίο στρατεύονταν πολίτες των δύο ανώτερων τάξεων που διέθεταν τα οικονομικά μέσα για τη συντήρηση του ίππου.

**«ἐτέρων ἀναβάντων ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀδοκιμάστων παρὰ τὸν νόμον»:** Επειδή το ιππικό απαιτούσε αρκετή τεχνική, για την κατάταξη σε αυτό γινόταν προηγουμένως η «δοκιμασία» από τη βουλή των Πεντακοσίων και επαναλαμβανόταν κάθε χρόνο.

Ο υποψήφιος ιππέας υποβαλλόταν δηλαδή σε έλεγχο προτού καταταγεί στο ιππικό. Στη δοκιμασία αυτή εξεταζόταν αν ο υποψήφιος:

α) είχε σωματική αρτιμέλεια

β) διατηρούσε σε καλή κατάσταση τον ίππο του.

Όσοι πολίτες δεν κρίνονταν ικανοί για το ιππικό, στρατεύονταν ως οπλίτες.

## § 18-19

### ΚΕΙΜΕΝΟ

18. Τῶν τοίνυν ἄλλων στρατειῶν καί φρουρῶν οὐδεμιᾶς ἀπελείφθην πώποτε, ἀλλὰ πάντα τὸν χρόνον διατετέλεκα μετὰ τῶν πρώτων μὲν τάς ἐξόδους ποιούμενος, μετὰ τῶν τελευταίων δέ ἀναχωρῶν. καίτοι χρή τούς φιλοτίμως καί κοσμίως πολιτευομένους ἐκ τῶν τοιούτων σκοπεῖν, ἀλλ' οὐκ εἴ τις κομᾷ, διὰ τοῦτο μισεῖν. Τὰ μὲν γάρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα οὔτε τούς ιδιώτας οὔτε τό κοινόν τῆς πόλεως βλάπτει, ἐκ δέ τῶν κινδυνεύειν ἐθελόντων πρὸς τούς πολεμίους ἅπαντες ὑμεῖς ὠφελείσθε.

19. ὥστε οὐκ ἄξιον ἀπ' ὄψεως, ὃ βουλή, οὔτε φιλεῖν οὔτε μισεῖν οὐδένα, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων σκοπεῖν· πολλοί μὲν γάρ μικρόν διαλεγόμενοι καί κοσμίως ἀμπεχόμενοι μεγάλων κακῶν αἵτιοι γεγόνασιν, ἕτεροι δέ τῶν τοιούτων ἀμελοῦντες πολλά κάγαθὰ ὑμᾶς εἰσιν εἰργασμένοι.

### ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ποτέ ως τώρα δεν παραμέλησα καμιά από τις υπόλοιπες εκστρατείες και φυλάξεις φρουρίων, αλλά σε όλη τη διάρκεια (της στράτευσής μου) διαρκώς εκστράτευα μαζί με τους πρώτους αλλά αναχωρούσα μαζί με τους τελευταίους. Λοιπόν πρέπει αυτούς που διαχειρίζονται τα πολιτικά πράγματα με φιλοτιμία και κοσμιότητα να τους εξετάζετε με βάση αυτού του είδους τα πράγματα, όχι όμως αν κάποιος έχει μακριά μαλλιά, να τον μισείτε γι' αυτό· γιατί αυτού του είδους οι συνήθειες δε βλάπτουν ούτε τους απλούς πολίτες ούτε το κοινό της πόλης, ενώ από αυτούς που θέλουν να διατρέχουν κίνδυνο σε σχέση με τους εχθρούς ωφελείστε όλοι εσείς εν γένει.

19. Επομένως δεν αξίζει, κύριοι βουλευτές, ούτε να αγαπάμε ούτε να μισούμε κανένα για την εξωτερική του εμφάνιση, αλλά να τον εξετάζουμε από τις πράξεις του· γιατί πολλοί, αν και συνομιλούν με χαμηλή φωνή και ντύνονται κόσμια, έχουν γίνει υπαίτιοι μεγάλων κακών, ενώ άλλοι αν και παραμελούν αυτά τα πράγματα έχουν κάνει σε σας πολλά καλά.

### ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**ἀπολείπομαι τινος**= παραμελώ, αφήνω κάτι, μένω πίσω από κάτι

**ποιοῦμαι ἐξόδους**= εκστρατεύω

**ἐπιτήδευμα**= ασχολία, συνήθεια, επάγγελμα

**ὄψις**= εξωτερική εμφάνιση

**ἀμπέχομαι**= ντύνομαι, καλύπτομαι, περιβάλλομαι  
ἀμφί + ἔχω

### ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**«ἄλλων στρατειῶν»:** Πρόκειται για τις εκστρατείες μετά από αυτές στην Αλίαρτο και την Κόρινθο. δηλ. μετά το 394 π.Χ. Η αναφορά αυτή αποτελεί στοιχείο για τη χρονολόγηση του λόγου (TERMINUS POST QUEM): δύσκολα μπορούμε να φανταστούμε ότι ο λόγος εκφωνήθηκε πριν το 392 π.Χ.

**«φρουρών»:** Η αναφορά είναι στη φύλαξη των φρουρίων της Αττικής, και γενικά των οχυρών θέσεων, από τους περιπόλους (=νέοι 18 -20 ετών).

**«καίτοι χρή ... ἐκ τῶν τοιούτων σκοπεῖν»:** Σύμφωνα με το ρήτορα η άσπογη εκτέλεση των στρατιωτικών υποχρεώσεων από το δοκιμαζόμενο πολίτη προεξοφλεί τη φιλοτιμία και την κοσμιότητα στη διαχείριση των πολιτικών πραγμάτων.

**«οὐκ εἴ τι κομᾷ, διά τοῦτο μισεῖν»:** Η συνήθεια που περιγράφεται στον Όμηρο ότι οι άνδρες τρέφουν μακριά κόμη («κάρη κομόωντες») διατηρήθηκε στη Σπάρτη, όχι όμως και στην Αθήνα, όπου από την εποχή των Περσικών πολέμων μόνο τα πολύ νεαρά αγόρια έτρεφαν μακριά μαλλιά. Όταν ενηλικιώνονταν, το κόψιμο των μαλλιών σηματοδοτούσε το πέρασμα των Αθηναίων στην ανδρική ηλικία. Από τη στιγμή εκείνη κι ύστερα διατηρούσαν τα μαλλιά τους σε ένα μέτρια κοντό μήκος· εξαίρεση αποτελούσαν οι αθλητές, οι οποίοι είχαν ως αρχή να κόβουν τα μαλλιά τους πολύ κοντά. Ωστόσο κάποιοι νέοι αριστοκρατικής καταγωγής, κυρίως από την τάξη των ιππέων, έτρεφαν μακριά κόμη μιμούμενοι τους Λακεδαιμόνιους· ένας από αυτούς ήταν ο Μαντίθεος. Αυτό όμως τους έκανε αντιπαθείς σε πολλούς δημοκρατικούς. (Για το θέμα βλ. και Αριστοφ. *Τππ.* 580, *Νεφ.* 14, *Ορνιθ.* 1281).

**«μικρόν διαλεγόμενου»:** Για τους αρχαίους Αθηναίους η δυνατή φωνή ήταν δείγμα κακής ανατροφής ή έπαρσης (ίσως μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι σήμερα). (πβ. Δημ. 37.52). Ο Μαντίθεος δεν απολογείται για τη φωνή του και τους τρόπους του, που δηλώνουν την παρορμητικότάτά του και την καλή εικόνα που έχει για τον εαυτό του.

**«κοσμίως ἀμπεχόμενου»:** Ένας καθωσπρέπει Αθηναίος έδινε ιδιαίτερη προσοχή στην ενδυμασία του. Ωστόσο αρκετοί κακοί πολίτες ντύνονταν ευπρεπώς Προκειμένου να κρύψουν την εσωτερική τους κακότητα και δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στο «φαίνεσθαι» από ό,τι στο «εἶναι». (πβ. και Πλ. Μεν. 90Α). Καθώς οι Σπαρτιάτες ήταν ατημέλητοι σε ό,τι αφορούσε την εμφάνισή τους, αρκετοί νεαροί Αθηναίοι φιλολάκωνες τους μιμούνταν.

## ΕΠΙΛΟΓΟΣ

### § 20-21

#### ΚΕΙΜΕΝΟ

20. Ἦδη δέ τινων ἡσθόμην, ὃ βουλή, καί διὰ ταῦτα ἀχθομένων μοι, ὅτι νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ. ἐγὼ δέ τό μὲν πρῶτον ἠναγκάσθην ὑπέρ τῶν ἐμαυτοῦ πραγμάτων δημηγορῆσαι, ἔπειτα μέντοι καί ἐμαυτῷ δοκῶ φιλοτιμότερον διατεθῆναι τοῦ δέοντος, ἅμα μὲν τῶν προγόνων ἐνθυμούμενος, ὅτι οὐδέν πέπαυνται τά τῆς πόλεως πράττοντες, ἅμα δέ ὑμᾶς ὁρῶν (τά γάρ ἀληθῆ χρή λέγειν) τοὺς τοιούτους μόνους <τινός>· ἀξίους νομίζοντας εἶναι, ὥστε ὁρῶν ὑμᾶς ταύτην τὴν γνώμην ἔχοντας τίς οὐκ ἂν ἐπαρθείη πράττειν καί λέγειν ὑπέρ τῆς πόλεως; ἔτι δέ τί ἂν τοῖς τοιούτοις ἄχθοισθε; οὐ γάρ ἕτεροι περὶ αὐτῶν κριταί εἰσιν, ἀλλ' ὑμεῖς.

#### ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

20, Κατάλαβα όμως τώρα, κύριοι βουλευτές, ότι κάποιοι δυσαρεστούνται με εμένα και εξαιτίας αυτών, επειδή δηλαδή όταν ήμουν πιο νέος επιχείρησα να αγορεύσω ενώπιον της εκκλησίας του δήμου. Εγώ πρώτα μεν αναγκάστηκα να αγορεύσω δημόσια για υπεράσπιση των προσωπικών μου υποθέσεων, έπειτα όμως και εγώ ο ίδιος κρίνω ότι επέδειξα μεγαλύτερη φιλοδοξία από όσο πρέπει, από τη μια επειδή συλλογίζομουν ότι οι πρόγονοί μου καθόλου δε σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολιτικά, από την άλλη επειδή έβλεπα εσάς (γιατί πρέπει να πω την αλήθεια) να νομίζετε ότι μόνο αυτού του είδους οι άνθρωποι (που ασχολούνται με τα πολιτικά) έχουν κάποια αξία (είναι άξιοι για κάτι), ώστε ποιος δεν θα μπορούσε να παρακινηθεί να πράττει και να αγορεύει υπέρ της πόλης, όταν βλέπει εσάς να έχετε αυτήν την άποψη; Επιπλέον γιατί θα ενοχληθείτε με αυτού του είδους τους ανθρώπους (που ασχολούνται με τα δημόσια); Δεν θα κρίνουν άλλοι γι' αυτούς αλλά εσείς.

#### ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**ἄχθομαί τινι**= δυσαρεστούμαι, ενοχλούμαι, στενοχωριέμαι με κάποιον

<ἄχθος

ἐπαχθής

**δημηγορέω-ῶ**= αγορεύω δημόσια

<δήμος + ἀγορεύω

>δημαγωγός, δήμαρχος, δημεύω, δημοκρατία, δημόσιος κ.ά.

**δοκέω -ῶ**= κρίνω

δόξα, δόγμα, δοκησίσοφος

**φιλοτιμότερον διατίθεμαι** = επιδεικνύω μεγαλύτερη φιλοδοξία

<φίλος + τιμή

**ἐνθυμέσμαι, -οῦμαι**= σκέπτομαι, έχω στη μνήμη μου, συλλογίζομαι

<έν + θυμός

**ἐπαίρομαι**= παρακινούμαι, διεγείρομαι, υπερηφανεύομαι  
<ἐπί ± αἶρομαι  
> ἐπαρσις

## ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

**«ὅτι νεώτερος ... ἐνθυμούμενος»:** Αν και την εποχή που αγόρευσε ο Μαντίθεος είχαν εξαλειφθεί οι περιορισμοί σε βάρος των νέων στις συνελεύσεις της εκκλησίας του δήμου, υπήρχε η αντίληψη (διαδεδομένη κατ. σήμερα και όχι αδικαιολόγητη) πως οι πρεσβύτεροι επιβάλλεται να έχουν τον πρώτο λόγο εξαιτίας της πείρας τους. Οι νεότεροι επομένως δεν τολμούσαν εύκολα να πάρουν το λόγο όχι μόνο στις συνελεύσεις του δήμου αλλά ούτε και στις συζητήσεις που γίνονταν στην αγορά, σε συμπόσια και άλλες περιστάσεις. ο Μαντίθεος προσπαθώντας να δικαιολογήσει την παλαιότερη αγόρευσή του επιδιώκει να εξαλείψει κάθε σκιά δυσαρέσκειας που ενδέχεται να προκάλεσε η μέχρι τώρα συμπεριφορά του και να φανεί αρεστός σε όσο το δυνατόν περισσότερους. Απολογείται σαν να έκανε κατάχρηση δικαιώματος. Γι' αυτό και στη συνέχεια παραδέχεται ότι οι φιλοδοξίες του ήταν ενδεχομένως υπερβολικές («καί ἐμαυτῷ δοκῶ φιλοτιμότερον διατεθῆναι τοῦ δέοντος») αλλά ταυτόχρονα με έντεχνο τρόπο επαινεί τους γηραιότερους που προτρέπουν τους νέους να ασχολούνται με την πόλη («λέγειν καί πράττειν ὑπέρ τῆς πόλεως»). Εξάλλου υποστηρίζει ότι τότε αναγκάστηκε να αγορεύσει για να υπερασπίσει τα συμφέροντά του.

**«ὅτι οὐδέν πέπαινανται .. νομίζοντες εἶναι»:** Η Αθηναϊκή πολιτεία στηριζόταν στο ενδιαφέρον των πολιτών για τη διοίκηση της πόλης και τη συμμετοχή τους σε αυτή. Η ενασχόληση όλων των πολιτών με τα κοινά ενθαρρυνόταν με κάθε μέσο ενώ η αδιαφορία για τις κρατικές υποθέσεις αντιμετωπιζόταν με περιφρόνηση και σκωπτικά σχόλια. Ο Περικλής στον «Επιτάφιο» αναφέρει ότι οι Αθηναίοι «τόν μηδέν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν» (αυτὸν που δε μετέχει στη διοίκηση της πόλης δεν τον θεωρούμε φιλήσυχο αλλά άχρηστο, Θουκ. Β', 40) δείχνοντας χαρακτηριστικά τις σχετικές αντιλήψεις των Αθηναίων που εκτιμούσαν μόνο όσους συμπεριφέρονταν σωστά προς την πόλη και παραμελούσαν τους άλλους. Σε παλαιότερη εποχή ο Σόλωνας είχε θεσπίσει νόμο που κήρυσσε άτιμους (δηλαδή τους στερούσε τα πολιτικά δικαιώματα) όσους έμεναν ουδέτεροι και αδιάφοροι σε περίπτωση στάσεως (πολιτικής αναταραχής). Τον 4ο αιώνα μάλιστα έφτασαν στο σημείο να θεσπίσουν αμοιβή για τη συμμετοχή στις συνεδριάσεις της εκκλησίας του δήμου για να εξασφαλίσουν την παρουσία των πολιτών σε αυτές, κάτι όμως που κατηγορήσε έντονα και δικαίως ο Αριστοφάνης καθώς υποστήριζε ότι το ενδιαφέρον για τις υποθέσεις της πατρίδας δεν είναι δυνατόν να στηρίζεται σε οικονομικά κίνητρα.

**«ἔτι δέ ... ἀλλ' ὑμεῖς»:** Ο Μαντίθεος εγκωμιάζει το θεσμό της δοκιμασίας λέγοντας πως τελικά οι βουλευτές δεν έχουν τίποτα να φοβηθούν από κανένα άρχοντα αφού τελικά θα κριθεί και αυτός από τους ίδιους όπως όλοι χωρίς καμιά διάκριση. Κλείνοντας το λόγο του συγκεντρώνει την προσοχή του ακροατηρίου με μια ρητορική ερώτηση που παρουσιάζει πόσο αντιφατικό θα ήταν να απορρίψουν αυτόν που ακολουθούσε πάντα το παράδειγμά τους ή να φοβούνται τη στιγμή που είναι μόνοι και απόλυτοι κριτές των πράξεών του.

Γενικά:

Ο Μαντίθεος στο τέλος του λόγου ξεφεύγει κάπως από τα καθιερωμένα καθώς δεν υπενθυμίζει στους ακροατές του όσα είπε προηγουμένως. Κάτι τέτοιο θα ήταν ανώφελο και κουραστικό για τους ακροατές στη συγκεκριμένη περίπτωση καθώς ο λόγος είναι σύντομος και ενισχύθηκε με αρκετές μαρτυρίες που στηρίζουν τα λεγόμενά του. Έτσι ο Λυσίας έχοντας ως αφορμή τις εξηγήσεις του Μαντιθέου για την αγόρευσή του ενώπιον της εκκλησίας του δήμου σε νεαρή ηλικία βρίσκει ευκαιρία να προδιαθέσει τους βουλευτές θετικά τονίζοντας το ενδιαφέρον του για την πόλη και την προσήλωση του ίδιου και της οικογένειάς του στην αντίληψη ότι ο σωστός Αθηναίος ενδιαφέρεται για την πατρίδα του και συμμετέχει στη διοίκησή της. Το ενδιαφέρον αυτό δεν είναι παρά έκφραση πατριωτισμού καθώς εκφράζεται με λόγια και έργα για το καλό της πόλης («λέγειν καί πράττειν»). Η Θετική εντύπωση που θέλει ο ρήτορας να αφήσει ο πελάτης του επιτείνεται στη συνέχεια από το εγκώμιο του θεσμού της δοκιμασίας των βουλευτών που υπογραμμίζει την πίστη του στο δημοκρατικό πολίτευμα.

## ΑΣΚΗΣΕΙΣ

### 1. Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ φυσικής ευγλωττίας και συστηματικής ρητορικής;
2. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου στον οποίο μια ομήγουρις αναγνωρίζει φυσική ευγλωττία; Να δώσετε παραδείγματα από την καθημερινή ζωή για τις κατηγορίες: α) του *φυσικώς εύγλωττου* ανθρώπου και β) του *εκπαιδευμένου ομιλητή*.
3. Ποια είναι η κοινωνική διάσταση της λέξεως *ἀγορή* (= αγορά), όπως χρησιμοποιείται στον Όμηρο και ποια η σημερινή;
4. Σε ποια γεωγραφική περιοχή, κάτω από ποιες κοινωνικές συνθήκες και με ποια μορφή αναπτύχθηκε αρχικά η συστηματική ρητορεία;
5. Ποιοι θεωρούνται οι πρώτοι *διδάσκαλοι* της ρητορικής τέχνης και σε τι συνίσταται η προσφορά τους;
6. Να συνθέσετε ένα κείμενο σε μορφή διαλόγου, στο οποίο να διακρίνονται οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ ενός ανθρώπου με φυσική ευγλωττία και ενός εκπαιδευμένου ομιλητή.

### 2. Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου

1. Να συνδέσετε κάθε όνομα της στήλης Α με το στοιχείο που του αντιστοιχεί στη στήλη Β.  
Η στήλη Β περιέχει πληροφορίες από την εισαγωγή του σχολικού βιβλίου.

Α Σόλων

Πίνδαρος

Όμηρος

Ηρόδοτος

Θεμιστοκλής

Περικλής

Κόραξ

Τ(ε)υσίας

Β

• *διδάσκαλος συστηματικής ρητορικής*

• *ποιητής*

• *ποιητής, νομοθέτης*

• *διδάσκαλος συστηματικής ρητορικής*

• *ιστορικός*

• *πολιτικός, φυσικός ρήτωρ*

• *στρατηγός, φυσικός ρήτωρ*

• *ποιητής, φυσικός ρήτωρ*

2. Να συνδέσετε τις εκφράσεις της στήλης Α με τις συμπληρωματικές τους της στήλης Β, ώστε να ολοκληρωθεί το νόημά τους:

**A**

Η φυσική ικανότητα στον λόγο

Στους ήρωες του Ομήρου

Η «ισηγορία»

Η συστηματική ρητορική

**B**

- βοήθησε τους πολίτες να ασκήσουν την ικανότητά τους στον λόγο
- δεν γνωρίζει φυσικές διακρίσεις
- έχει κανόνες
- η ευγλωττία περιγράφεται ως θεϊκό χάρισμα

**3. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου ανάπτυξης και σύντομης απάντησης**

1. Η Αθήνα, σε αντίθεση με τη Σπάρτη και άλλες πόλεις, αποτελεί το κέντρο της συστηματικής ρητορικής κατά τους 5ο και 4ο αιώνες π.Χ. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, συμβαίνει αυτό;
2. Σύμφωνα με πληροφορίες από την αρχαία ελληνική γραμματολογία ο Γοργίας ο Λεοντίνος, τον 5ο αι. π.Χ. καλλιεργώντας την πολιτική και κυρίως την επιδεικτική ρητορεία, μελέτησε και αξιοποίησε τη σημασία που έχει η χρήση των καταλλήλων λέξεων για κάθε κοινωνική περίπτωση. Να εξηγήσετε με ένα παράδειγμα από την καθημερινή ζωή πώς αντιλαμβάνεστε τη σημαντικότητα αυτής της επικοινωνιακής αρχής.
3. Ο Γοργίας ο Λεοντίνος υποστήριξε ότι δεν υπάρχει αντικειμενική αλήθεια και ηθική και ο Πρωταγόρας ότι για κάθε ζήτημα υπάρχουν δύο απόψεις (5ος - 4ος αι. π.Χ.). Σήμερα, στο τέλος του 20ού αι. χρησιμοποιούμε τις εκφράσεις: «Όλα τα ζητήματα δεν είναι άσπρομαύρο» και «Το νόμισμα έχει δύο όψεις». Πόσο συγγενείς εννοιολογικά φαίνονται οι θέσεις αυτές, παρά το ότι ανήκουν σε διαφορετικές εποχές και γιατί, κατά τη γνώμη σας, τις αποδέχθηκε η κοινωνία;
4. Η διαφωνία Πλάτωνα και σοφιστών και η απόρριψη των θέσεων των τελευταίων από τον Πλάτωνα οδηγεί και στην απόρριψη των ρητοροδιδασκάλων της Αθήνας. Ποιο κοινωνικό κλίμα μπορείτε να περιγράψετε προσπαθώντας να φανταστείτε εκείνη την ιδεολογική διαμάχη;
5. Ποια θέση υιοθετεί ο Ισοκράτης απέναντι στη διαφωνία φιλοσοφίας και ρητορικής που αποκτά και κοινωνικές συνέπειες;



6. Ποια είναι η έννοια της *φιλοσοφίας* κατά τον Ισοκράτη
7. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, η Ρητορική χαρακτηρίστηκε *πειθοῦς δημιουργός*;
8. Η διαφωνία *φιλοσοφίας* και *ρήτορικῆς* αποτελούσε και αποτελεί ένα πλαστό πρόβλημα; Ναι ή όχι και γιατί;
9. Γιατί η θέση της φιλοσοφίας στην αρχαία Ελλάδα και κυρίως, όπως αυτή εκφράζεται από τον Πλάτωνα, αποκλείει τη Ρητορική από τις επιστήμες και τις τέχνες;

#### 4. Να συμπληρώσετε τα κενά:

Ο ..... (Ισοκράτη / Πλάτωνα / Πρωταγόρα) στο έργο του *Ρητορική Τέχνη* υποστηρίζει ότι ο Πρωταγόρας λόγω επαγγέλματος υποσχόταν ότι μπορεί να καταστήσει πειστικό ένα ασθενές επιχείρημα. Έτσι έκρινε και ..... (αποδοκίμαζε / επιδοκίμαζε) τους σοφιστές.

Ο Γοργίας ο Λεοντίνος επηρέασε την εξέλιξη της ρητορικής τέχνης στην Αθήνα. Επεσήμανε τη σημασία που έχει για την ..... (εγκυρότητα / γνησιότητα / πειστικότητα) του λόγου ..... (ο «καιρός» / η εκπαίδευση / η ηθική διαπαιδαγώγηση των πολιτών).

Η ρητορική κατά τον ..... (Ισοκράτη / Πλάτωνα / Πρωταγόρα) έχει στόχο να ..... (διδάξει / πείσει / αποτρέψει) και να ..... (ανακαλύψει / προβάλει / παρουσιάσει) τα «εϊκότα», δηλ. τα ..... (αληθή / συμφέροντα / αληθοφανή).

## 5. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Ποια είναι τα μέρη ενός ρητορικού λόγου και με ποιο είδος του σύγχρονου οργανωμένου λόγου μπορείτε να συγκρίνετε τη διάταξη των μερών αυτών;
2. Τι χαρακτηρίστηκε ως μνημοτεχνική ικανότητα του ρήτορα;
3. Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στην *πρόθεσιν* και την *διήγησιν* ενός ρητορικού λόγου;
4. Ποια είναι η διαφορά των ιστορικών παραδειγμάτων από τα πλαστά και πόσο εξυπηρετούν και τα δύο την πειστικότητα ενός ρητορικού λόγου;
5. Οι *γνώμες* ως μέρος του ρητορικού λόγου σημαίνουν ό,τι και σήμερα σε ένα προφορικό ή γραπτό κείμενο; Σε τι μοιάζουν και σε τι διαφέρουν; Υποστηρίζουν την πειστικότητα του ομιλητή ή όχι;
6. Η *ηθοποιΐα* και η *παθοποιΐα* αποτελούν χαρακτηριστικά της δράσης του ρήτορα κατά την αγόρευσή του. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, υιοθετήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν;
7. Να μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο που ακολουθεί και να καταγράψετε τα προσόντα που θα έπρεπε να έχει ο ρήτορας κατά την άποψη του Πλάτωνα: *Ἐπειδὴ λόγου δύναμις τυγχάνει ψυχαγωγία οὖσα, τὸν μέλλοντα ῥητορικὸν ἔσσεσθαι ἀνάγκη εἰδέναι ψυχὴν ὅσα ἔχει.*  
(Μετάφραση: Αφού σκοπός του λόγου είναι η αγωγή των ψυχών, είναι απαραίτητο αυτός που πρόκειται να γίνει ρήτορας να γνωρίζει όλα τα είδη (μέρη) της ψυχής).
8. Να μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο που ακολουθεί και να επισημάνετε τη θέση του Ισοκράτη για τα προσόντα του ρήτορα: «Εάν όλοι, όσοι ασχολούνται με την αγωγή των νέων, είχαν τη διάθεση να λένε την αλήθεια και να μη δίνουν υποσχέσεις ανώτερες από εκείνα, που πρέπει να επιτύχουν»<sup>8</sup> και «εάν είναι αυτοί έντιμοι και δίκαιοι προς τους άλλους, δεν θα διαπράξουν αμαρτήματα απέναντι τούτων, εξαιτίας των οποίων έχουν γίνει τέτοιοι (ενν. έντιμοι και δίκαιοι)» και «όχι μόνο αυτούς, αλλά και εκείνους που υπόσχονται ότι *διδάσκουν* την ευγλωττία ενώπιον του λαού (ενν. τη δημόσια ευγλωττία) αξίζει να επιτιμήσουμε· διότι και εκείνοι για την αλήθεια δεν φροντίζουν καθόλου» και «τόσο δε ανόητοι είναι και αυτοί οι ίδιοι και τους άλλους

τόσο ανόητους θεωρούν, ώστε, αν και γράφουν τους λόγους τους χειρότερα απ. όσο μερικοί από τους άπειρους αυτοσχεδιάζουν σχετικά με τους (ρητορικούς) λόγους, όμως υπόσχονται ότι θα κάμουν τους μαθητές τους τέτοιους ρήτορες, ώστε να μην αφήνουν να τους ξεφεύγει στις υποθέσεις τους κανένα από τα δυνατά επιχειρήματα. Και κατά την απόκτηση αυτής της δύναμης δεν αποδίδουν καμιά σημασία ούτε στην πείρα ούτε στις φυσικές ικανότητες του μαθητή, αλλά διατείνονται ότι θα μεταδώσουν σ. αυτόν τη γνώση των λόγων κατά τον ίδιο τρόπο που μεταδίδουν σ. αυτόν τη γνώση της γραφής, χωρίς να εξετάσουν τι είναι τα δύο αυτά πράγματα».

9. Να συγκρίνετε τις απόψεις του Ισοκράτη και του Πλάτωνα, που μελετήσατε στις δύο προηγούμενες ερωτήσεις (11 και 12) και να διατυπώσετε την προσωπική σας θέση για το περιεχόμενο και τη σημασία των ιδεών που κυκλοφορούσαν στην εποχή τους.
  10. Πώς εξελίσσεται και ποιους στόχους έχει η καλλιέργεια της συστηματικής ρητορικής κατά τους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους;
  11. Να περιγράψετε τα χαρακτηριστικά του επαγγέλματος του *λογογράφου* στην Αθήνα του 5ου και 4ου αιώνα π. Χ.
  12. Σε τι, κατά τη γνώμη σας, εξυπηρετούσαν τους σκοπούς ενός ρητορικού λόγου οι γνώσεις που, κατά την κοινή αντίληψη, έπρεπε να έχει ο ρήτορας;
  13. Έχουν ταυτόσημη έννοια η μνημοτεχνική ικανότητα, η απομνημόνευση και ο «παπαγαλισμός»; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας αξιοποιώντας την εμπειρία σας.
- 6. Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου**
1. Σε ποιο είδος ρητορικού λόγου είναι ιδιαίτερα σημαντική:
    - α) η παρουσία του πλήθους ως ακροατηρίου;
    - β) η συμμετοχή των πολιτών για τη λήψη αποφάσεων;
    - γ) η παρουσία ακροατηρίου με ειδικά ορισμένες αρμοδιότητες;

2. Να συμπληρώσετε τις επόμενες προτάσεις με τα ονόματα των ρητόρων που σας δίνονται σε παρένθεση (*Λυσίας, Ισοκράτης, Δημοσθένης*):

- α) Ο ..... θεωρείται ως ο επιφανέστερος εκπρόσωπος της επιδεικτικής ρητορείας.
- β) Ο ..... θεωρείται ο κατ. εξοχήν ικανός *λογογράφος* της κλασικής Αθήνας.
- γ) Ο ..... θεωρείται ως ο σημαντικότερος ρήτορας συμβουλευτικών λόγων.

## Προοίμιο

### § 1.3

#### 1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. *χάριν εἶχον*: Ποια εντύπωση επιθυμεί να δημιουργήσει ο ομιλητής;
2. *ἡγοῦμαι γὰρ . αἰτίους*: Τι παράδοξο υπάρχει στη φράση αυτή;
3. *ἀναγκάζωσιν*: Τι υπογραμμίζει με τη λέξη αυτή ο Μαντίθεος;
4. Με ποιες λέξεις διαγράφει ο Λυσίας το ήθος του πελάτη του;
5. *οὕτω σφόδρα ἐμαυτῷ πιστεύω*: Νομίζετε ότι η έκφραση υποδηλώνει το χαρακτήρα του Μαντιθέου;
6. Ποιος ήταν ο ρόλος της βουλής την εποχή του Λυσία;
7. Ποια σημεία του προοιμίου επιβεβαιώνουν την αντίληψη του ομιλητή για τη μεταστροφή της γνώμης των βουλευτών; Να δικαιολογήσετε τις επιλογές σας.
8. *Ἄξιῶ δὲ . πολιτείας*: Ποια είναι η θέση του χωρίου στη δομή του λόγου;
9. Σε ποιο σημείο προβάλλει ο Μαντίθεος το ανεπίληπτο του ήθους του;
10. Το προοίμιο πρέπει να περιέχει την κεντρική ιδέα του λόγου. Ισχύει αυτό στο συγκεκριμένο λόγο και ποιο σκοπό εξυπηρετεί;
11. Ποια ήταν τα βασικά στοιχεία στα οποία ο Μαντίθεος επιχειρεί να στηρίξει τις αποδείξεις του;
12. Ποια πιστεύετε πως ήταν η ψυχολογική κατάσταση του Μαντιθέου, όταν αρχίζει να εκφωνεί το λόγο του;
13. Στις § 1-3 ο Μαντίθεος αναφέρεται σε αρκετές προϋποθέσεις. Ποιες είναι και γιατί επιλέγει τις συγκεκριμένες;
14. Τα ρητορικά ήθη διακρίνονται:
  - α) Στο ήθος του λέγοντος, που είναι η επιδίωξη του λέγοντος να εξυψώσει τον εαυτό του.
  - β) Στο ήθος του ακροατή, που είναι η επιδίωξη του λέγοντος να εξυψώσει τους ακροατές του.
  - γ) Στο ήθος του αντιπάλου, που είναι η επιδίωξη του λέγοντος να μειώσει τον αντίπαλό του.

Να εντοπίσετε και να αναλύσετε τα ρητορικά ήθη στο προοίμιο του λόγου.

15. *Τὸ μὲν οὖν ἀναγκαιότατον ἔργον τοῦ προοιμίου, καὶ ἴδιον τοῦτο, δηλῶσαι τί ἐστὶ τὸ τέλος οὗ ἔνεκα ὁ λόγος* (Ἀριστοτέλους *Ῥητορική Τέχνη*, 14, 6).  
Ανταποκρίνεται η άποψη αυτή στο συγκεκριμένο προοίμιο; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με στοιχεία του κειμένου.

16. Σε ποια συμπεράσματα θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε για την αθηναϊκή δημοκρατία και τις προτεραιότητες που αυτή θέτει από το γεγονός της δοκιμασίας των αρχόντων;
17. Ποια εικόνα σχηματίζετε για τον Μαντίθεο από όσα αναφέρει στο απόσπασμα αυτό για τον εαυτό του και από τον τρόπο με τον οποίο τα παρουσιάζει;
18. Αν από το λόγο του Λυσία είχε σωθεί μόνο αυτό το απόσπασμα, ποια στοιχεία θα μας βοηθούσαν να το αποδώσουμε στον συγκεκριμένο λογογράφο;
19. Για ποια στοιχεία της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της αρχαίας Αθήνας θα μπορούσαμε να συναγάγουμε πληροφορίες από το προοίμιο, αν το αντιμετωπίζαμε ως ιστορική πηγή;

## 2. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. α) Ποιος είναι ο στόχος του ομιλητή στο προοίμιο;  
β) Να εντοπίσετε τα σημεία του λόγου που θεωρείτε ενδεικτικά αυτού του στόχου και να σχολιάσετε την αποτελεσματικότητά τους.
2. α) Να αναφέρετε δύο σημεία του αποσπάσματος στα οποία είναι εμφανής η προσπάθεια του Λυσία να σκιαγραφήσει αριστοτεχνικά και άμεσα το χαρακτήρα του Μαντιθέου.  
β) Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.
3. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, οι γενικότεροι σκοποί που εξυπηρετεί το προοίμιο του δικανικού λόγου είναι η εύνοια, η προσοχή και η κατατόπιση του ακροατηρίου.  
α) Να εντοπίσετε τα συγκεκριμένα στοιχεία του κειμένου που αναφέρονται σ. αυτούς τους σκοπούς.  
β) Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

## 3. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ελεύθερης ανάπτυξης

1.

**A. Να σημειώσετε X στο αντίστοιχο τετράγωνο.**

Η στάση του Μαντιθέου στο προοίμιο του λόγου είναι: Σωστό (Σ) Λάθος (Λ)

- |                |                          |
|----------------|--------------------------|
| α) αξιοπρεπής  | <input type="checkbox"/> |
| β) παρακλητική | <input type="checkbox"/> |
| γ) προκλητική  | <input type="checkbox"/> |
| δ) απολογητική | <input type="checkbox"/> |

## **B. Να αιτιολογήσετε μία επιλογή σας.**

### **4. Λεξιλογικές . Σημασιολογικές ασκήσεις**

1. *διάκειμαι*: Να αντικαταστήσετε την πρόθεση *διά* με τις προθέσεις: *κατά, επί, παρά, ἐν, ἀπό, ὑπό* και να σχηματίσετε στη νέα ελληνική σύντομες προτάσεις ή φράσεις με τα ρήματα αυτά ή παράγωγά τους, όπου θα φαίνεται η σημασία τους. *Π.χ.: ἐπίκειμαι: η επικείμενη συνάντηση των αρχηγών κρατών.*
2. *ἡγοῦμαι*: Να προσδιορίσετε τις δύο σημασίες του ρήματος και να γράψετε ένα παράδειγμα για καθεμιά.
3. Να γράψετε τις λέξεις του κειμένου που είναι πολιτικοί και δικανικοί όροι ή αναφέρονται στις ανθρώπινες σχέσεις στην αρχαία Αθήνα και να τις μεταφέρετε στα νέα ελληνικά. Αν αυτές χρησιμοποιούνται στην εποχή μας, να δηλώσετε τη διαφορά στη σημασία τους, όπου υπάρχει.
4. *διακείμενος ἀηδῶς*: α) Να γράψετε δύο παρόμοιες φράσεις που έχουν επικρατήσει σήμερα και εκφράζουν συμπάθεια ή μία και αντιπάθεια ή άλλη.  
β) Να σχηματίσετε δύο προτάσεις στις οποίες θα δηλώνεται η σημασία των φράσεων αυτών.
5. Να γράψετε στη νέα ελληνική πέντε ουσιαστικά ή επίθετα με β' συνθετικό το ρ. *πράττω* και παραγωγικές καταλήξεις -ος, -ία, -τος, -η και να δηλώσετε τη σημασία τους.
6. *βούλομαι, βουλεύομαι*: Να γράψετε τη σημασία των ρημάτων.
7. Να γράψετε στην αρχαία ελληνική από ένα συνώνυμο για τις παρακάτω λέξεις: *πράττω, βιόω-ῶ, φαίνομαι, δέομαι, ἡγοῦμαι.*
8. *σφόδρα . διακείμενος . πεπραγμένα*: Να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις αυτές σε ισάριθμες προτάσεις στη νέα ελληνική, ώστε να φαίνεται η σημασία τους.
9. *εὖνους < εὖ + νοῦς < εὖνοια*: Να γράψετε στη νέα ελληνική πέντε λέξεις αλλάζοντας το α' συνθετικό, όπως στο παράδειγμα: *εὖνοια → υπόνοια.*
10. *φέρω*: Να γράψετε στα νέα ελληνικά τρία παράγωγα ή σύνθετα από κάθε θέμα του ρήματος: θ. φερ- / φορ- / ενεκ- / και ένα σύνθετο από το θ. φωρ.
11. Να γράψετε τη σημασία των παρακάτω ρημάτων:  
*ἀφίσταμαι = ..... μεθίσταμαι = .....  
ἀνίσταμαι = ..... παρίσταμαι = .....  
καθίσταμαι = ..... ὑφίσταμαι = .....*
12. Να γράψετε τη σημασία των ρημάτων *πιστεύω, πιστεύομαι* και της περίφρασης *πιστεύω ἑμναυτῶ.*

### 5. Άσκηση σύζευξης

Να συνδέσετε κάθε λέξη της στήλης Α με τις παράγωγες ή ομόρριζές της στη στήλη Β, γράφοντας πριν από κάθε γράμμα τον ή τους αριθμούς από τη στήλη Β

| A           | B           |
|-------------|-------------|
|             | 1. ρήση     |
|             | 2. ποίηση   |
|             | 3. φάσμα    |
|             | 4. βιώσιμος |
| i. βιώω-ῶ   | 5. πράγμα   |
| ii. ἔχω     | 6. ευεξία   |
|             | 7. πράκτωρ  |
| iii. ποιῶ   | 8. ρήμα     |
|             | 9. βίωμα    |
| iv. λέγω    | 10. φανός   |
|             | 11. ἔξις    |
| v. φαίνομαι | 12. αβίωτος |
|             | 13. σχεδόν  |
| vi. πράττω  | 14. ποίημα  |
|             | 15. λésχη   |
|             | 16. βιώνω   |
|             | 17. άπραγος |
|             |             |



## § 4 . 8

### 1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποιοι είναι οι θεματικοί άξονες των § 4-8;
2. Με ποια στοιχεία της προσωπικής του ζωής προσπαθεί ο Μαντίθεος να επηρεάσει τους βουλευτές;
3. *πρὸ τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ συμφορᾶς*: Σε ποιο ιστορικό γεγονός αναφέρεται ο Μαντίθεος και γιατί το αποκαλεί συμφορά;
4. Ποιος είναι ο κύριος και πρωταρχικός σκοπός του ρήτορα στη διήγηση;
5. *μεθισταμένης τῆς πολιτείας*: Πώς διαμορφώθηκε η πολιτική κατάσταση στην Αθήνα μετά την καθαίρεση των τειχών;
6. *ἤλθομεν πρὶν . πένθ . ἡμέραις*: Από ποια σκοπιμότητα νομίζετε ότι υπαγορεύεται η δήλωση αυτή του Μαντιθέου;
7. *εἰς τοιοῦτον καιρόν*: Σε ποιο ιστορικό γεγονός αναφέρεται ο ρήτορας;
8. *τῶν ἀλλοτρίων κινδύνων*: Ποια είναι η σχέση της φράσης αυτής με το κατηγορητήριο σε βάρος του Μαντιθέου;
9. *ἀλλὰ μᾶλλον ἡτίμαζον καὶ τοὺς συγκαταλύσαντας τὸν δῆμον*: Ποια στάση τήρησαν οι τύραννοι μπροστά στον κίνδυνο που ένιωθαν να τους απειλεί και σε ποια ενέργεια προέβησαν;
10. Τι σημαίνει *σανίδιον* και *κατάστασις* και ποιο ρόλο είχαν στην αρχαία Αθήνα;
11. Ο Μαντίθεος χαρακτηρίζει την εγγραφή στο *σανίδιον* ως μη αξιόπιστη. Πώς αιτιολογεί το χαρακτηρισμό;
12. Να εντοπίσετε στο κείμενο τα σημεία που ο Μαντίθεος αμφισβητεί την αξιοπιστία του σανιδίου.
13. *οὔτε . οὔτε . οὔτε*: Τι προσπαθεί, κατά τη γνώμη σας, να πετύχει ο Μαντίθεος με την επανάληψη αυτή;
14. *ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν*: Τι επιθυμεί να τονίσει ο Μαντίθεος με τη φράση αυτή;
15. *ὥστε πολὺ ἂν δικαιότερον . πιστεύοιτε*: Σε ποιο συμπέρασμα καταλήγει ο ομιλητής; Να διατυπώσετε αναλυτικά τα επιχειρήματά του.
16. *ῥάδιον ἦν , ἀναγκαῖον ἦν*: Ποια είναι η σημασία τους στην αποδεικτική διαδικασία;

17. *ἐν ἐκείνοις . ἀπενεχθῆναι*: Πού αναφέρεται ο ομιλητής με τη φράση αυτή;
18. Με ποιο επιχείρημά του ο Μαντίθεος προσπαθεί έμμεσα να αποσπάσει τη θετική ψήφο των βουλευτών;
19. *εἴπερ ἴππευσα*: Με ποια προϋπόθεση θα μπορούσε να αποτελεί εμπόδιο για την εκλογή του;
20. *ὥστε μηδὲν . τὴν ἀπολογία*: Να σχολιάσετε το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε ο Μαντίθεος σε συνδυασμό με τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε.
21. *φύλαρχοι, στρατηγοί*: Ποιος ήταν ο ρόλος τους στην αρχαία Αθήνα;
22. Με ποιο τρόπο ο Μαντίθεος αμβλύνει την κατηγορία του ιππέα;
23. Ποια εικόνα σχηματίζετε για τον Μαντίθεο, από όσα αναφέρει στο απόσπασμα αυτό και από τον τρόπο με τον οποίο τα παρουσιάζει;
24. Ποιες πληροφορίες αντλούμε για την πολιτική και κοινωνική ζωή της αρχαίας Αθήνας από το κείμενο, αν το αντιμετωπίζαμε ως ιστορική πηγή;
25. Να εντοπίσετε δύο στοιχεία του λόγου στις § 4-8, τα οποία μπορούν να μας πείσουν ότι πρόκειται για λόγο απολογητικό.

## **2. Συνδυασμός ερωτήσεων ανάπτυξης και σύντομης απάντησης**

1. α) Να εντοπίσετε στο κείμενο τη φιλοφρονητική διάθεση προς το ακροατήριο.  
β) Να γράψετε ποια σκοπιμότητα εξυπηρετεί.
2. α) *κατάστασις*: Ποια είναι η σημασία της λέξης στο συγκεκριμένο κείμενο;  
β) Ποιο στοιχείο της κατηγορίας ανατρέπει;
3. α) Να εντοπίσετε τρεις μετοχές με τις οποίες ο Μαντίθεος απορρίπτει βασικά ενοχοποιητικά στοιχεία.  
β) Να κρίνετε την αποτελεσματικότητά τους.
4. α) Ποιο επιχείρημα του Μαντιθέου θεωρείτε ισχυρότερο στις §4-8;  
β) Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.
5. α) Ποια μαρτυρία επικαλείται στο κείμενο αυτό ο Μαντίθεος;  
β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

### 3. Λεξιλογικές . Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να συνθέσετε το ρήμα ἔχω ή ἔχομαι:

α) με τις προθέσεις: ἐν, ἀνά, κατά, παρά, ἀντί, ἀπό, ὑπό, ὑπέρ, ἐκ, σύν, πρός, μετά, ἐπί, περί.

β) με δύο κάθε φορά προθέσεις: διά + κατά, σύν + μετά, ἀντί + παρά, πρό + ἐκ.

2. Να γράψετε προτάσεις στα νέα ελληνικά με τις παρακάτω λέξεις ή παράγωγά τους:  
ἐκπέμπω, ἀποδημῶ, καταβάλλω, ἀξιῶ, δοκιμάζομαι, δισπῶμαι, πάσχω.

3. Ποια είναι η διαφορά στη σημασία των παρακάτω λέξεων (στην αρχαία ή τη νέα ελληνική γλώσσα);

α) αἶρῶ - καθαιρῶ - καθαίρω

β) φέρω - ἀποφέρω

γ) ἀποδημῶ - ἐνδημῶ

4. Να γράψετε δύο παράγωγα και δύο σύνθετα ουσιαστικά από τα ρήματα:

α) πέμπω: .....

β) δίδωμι: .....

γ) πάσχω: .....

δ) ἔχω: .....

5. ἀλλότριος, ξένος: Να γράψετε παράγωγα ή σύνθετα στη νέα ελληνική για κάθε λέξη και να σχηματίσετε σύντομες φράσεις που θα φανερώνουν τις διαφορές της σημασίας τους.

6. Να γράψετε στην αρχαία ελληνική ένα συνώνυμο για τις παρακάτω λέξεις:

μαρτυρῶ = ..... πράττω = .....

ἔρχομαι = ..... γινώσκω = .....

βούλομαι = ..... σκοπῶ = .....

ἐξαμαρτάνω = .....

7. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με παράγωγα των ρημάτων που δίδονται:

καθαιρέω-ῶ: Η ..... του στρατηγού

ἐξαίρεω-ῶ: Ἐχει ..... ἥθος, γι. αυτό αποτελεί στη διαφορά που επικρατεί.

δίδωμι (δω/δο-): Πληρώνω τις .....

Το βιβλίο είναι ένα καλό .....

Είναι ..... του ναού και η πράξη του λέγεται .....

Όποιος προσφέρει δώρα λέγεται .....

γινώσκω: Η ..... είναι δύναμη

Έχει πλήρη ..... του γεγονότος Είναι επιστήμων ..... κύρους

8. *κακῶς ποιῶ* . *κακῶς πάσχω*: Να γράψετε στα αρχαία ελληνικά το αντίθετο για καθεμιά από τις περιφράσεις και να το αποδώσετε μονολεκτικά στη νέα ελληνική.

9. α) Να γράψετε τη σημασία των παρακάτω ρημάτων:

*ἀναδίδωμι ἀντιδίδωμι ἀποδίδωμι μεταδίδωμι*

*διαδίδωμι ἐκδίδωμι ἐπιδίδωμι παραδίδωμι*

β) Να γράψετε για κάθε ρήμα μία παράγωγη λέξη στη νέα ελληνική.

10. Ποια είναι η σημασία των ρημάτων *πυνθάνομαι*, *μανθάνω* και *ἐπίσταμαι*;

11. *ἐξέπεμψε, καθαιρουμένων, ἀναπράξτε, συγκαταλύσαντας, παραδοθέντα*: Ποια σημασιολογική απόχρωση δίνουν οι προθέσεις στα παραπάνω ρήματα; Με τις προθέσεις αυτές να γράψετε σύνθετα ρήματα στη νέα ελληνική με την ίδια σημασιολογική απόχρωση.

12. Να γράψετε τη σημασία των ρημάτων *κατέρχομαι*, *διεξέρχομαι*, *μετέρχομαι*, *υπεισέρχομαι*, *ανέρχομαι*.

13. Να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα ή ουσιαστικά με α' συνθετικό το επίρρημα *εὖ* και να γράψετε με πέντε από αυτά προτάσεις στη νέα ελληνική

*εὖ + ἥθος = ευήθης = ο αφελής, ο ανόητος*

*εὖ + ἀλῶναι < ἀλίσκομαι = ..... εὖ + δαίμων = .....*

*εὖ + βουλή (σκέψη) = ..... εὖ + γλῶττα = .....*

*εὖ + γένος = ..... εὖ + ἀκούω = .....*

## § 9 . 13

### 1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια είναι η θέση των § 9 .13 στη δομή του ρητορικού λόγου;
2. Τι ήταν ο θεσμός της «δοκιμασίας» και ποιος ο στόχος του;
3. *δοκιμασία*: Γιατί ο θεσμός αυτός είναι συννυφασμένος με τη δημοκρατία;
4. *ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἀγῶσι, «ἐν δὲ ταῖς δοκιμασίαις*: Τι εννοεί με τις φράσεις αυτές ο Μαντίθεος και ποια είναι η σχέση τους με την πορεία του λόγου του;
5. Σε ποιο σημείο του λόγου το ύφος του ρήτορα είναι παρακλητικό;
6. Γιατί ο Μαντίθεος συνδέει την οικονομική του κατάσταση με τις συμφορές της πόλης;
7. *δύο μὲν ἀδελφὰς ἐξέδωκα, ἐπιδούς τριάκοντα μνᾶς ἑκατέρᾳ*: Τι επιδιώκει ο ρήτορας με την επισήμανση αυτή και γιατί αναφέρει το ποσό;
8. Ποια ήταν η αξία των ελληνικών νομισμάτων;
9. Γιατί ο Μαντίθεος κρίνει αναγκαίο να μιλήσει για την οικογένειά του;
10. *μηδὲ πρὸς ἓνα μηδὲν ἔγκλημα*: Τι επιθυμεί να τονίσει ο ρήτορας;
11. Να εντοπίσετε το σημείο του λόγου, όπου ο Μαντίθεος τονίζει ότι η ευπρεπής συμπεριφορά στην ιδιωτική ζωή αποτελεί εγγύηση για τη δημόσια ζωή και να αξιολογήσετε το επιχείρημά του αυτό.
12. Ποιες πληροφορίες σχετικά με τη συμπεριφορά νεαρών Αθηναίων μπορούμε να συναγάγουμε από το συγκεκριμένο κείμενο;
13. *λογοποιοῦντας καὶ ψευδομένους περὶ ἑμοῦ*: Ποιο αρνητικό κοινωνικό φαινόμενο θίγει ο Μαντίθεος και τι νομίζετε ότι επιδιώκει με την αναφορά του αυτή;
14. Με ποια στοιχεία της προσωπικής του ζωής επιδιώκει ο Μαντίθεος να επηρεάσει τους βουλευτές;
15. *δίκη, γραφή, είσαγγελία*: Ποιος ήταν ο ρόλος τους στην αρχαία Αθήνα;
16. Σε ποιο ιστορικό γεγονός αναφέρεται ο Μαντίθεος στην § 13 και τι επιθυμεί να αποδείξει;
17. Κατά την άποψη του Αριστοτέλη, υπάρχουν δύο ειδών παραδείγματα, τα ιστορικά ή πραγματικά και τα φανταστικά ή πλαστά, που βοηθούν τον ρήτορα να προωθήσει την επιχειρηματολογία του. Ποιο παράδειγμα χρησιμοποιεί ο Μαντίθεος στο συγκεκριμένο κείμενο; Να το εντοπίσετε και να κρίνετε την αποτελεσματικότητά του.
18. Από ποια σημεία του κειμένου φαίνεται ότι ο Μαντίθεος γνωρίζει τη στρατιωτική τέχνη;
19. Στους δικανικούς λόγους οι *πράξεις ἐκ τοῦ βίου* είναι κοινοί τόποι τόσο για το ήθος του λέγοντος όσο και για το ήθος του αντιπάλου. Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου που επιβεβαιώνουν την άποψη αυτή.

20. Από τα επιχειρήματα του Μαντιθέου άλλα απευθύνονται στο συναίσθημα και άλλα στη λογική. Αφού τα κατηγοριοποιήσετε με αυτό το κριτήριο, να προσπαθήσετε να ερμηνεύσετε τη σειρά με την οποία τα παραθέτει.
21. Ποια συγκεκριμένα στοιχεία καταθέτει ο Μαντίθεος στους βουλευτές από τη δράση του στον ιδιωτικό και το δημόσιο βίο του;
22. Σε ποιο σημείο της § 13 η σκέψη του Μαντιθέου έχει γενικό κύρος;

## 2. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. α) Να εντοπίσετε τα σημεία στα οποία ο Μαντίθεος προσπαθεί να διαγράψει το ήθος των κατηγορών του.  
β) Τι επιδιώκει με αυτή του την αναφορά;
2. α) Ποιο από τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί ο ρήτορας θεωρείτε περισσότερο εύστοχο;  
β) Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
3. α) Σε ποιους θεματικούς άξονες οργανώνει την απολογία του ο Μαντίθεος στις § 9-13;  
β) Ποια είναι η σκοπιμότητα της επιλογής του αυτής;
4. Με δεδομένη τη συνάφεια *ἥθους* και *πάθους*:  
α) να αναζητήσετε στο κείμενο με ποιο τρόπο ο Μαντίθεος προσπαθεί να προκαλέσει το πάθος των βουλευτών.  
β) να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

## 3. Λεξιλογικές . Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να γράψετε στην αρχαία ελληνική από ένα αντίθετο για τις παρακάτω λέξεις: *βιόω-ᾧ*, *φημί*, *αἰσχρός*, *νεώτερος*, *ὁμολογᾶ*.
2. *διατριβή*: Ποια είναι η σημασία της λέξης στην αρχαία και στη νέα ελληνική; Να γράψετε μια πρόταση, όπου θα φαίνεται η σημασία της στη νέα ελληνική.
3. Να σχηματίσετε στη νέα ελληνική προτάσεις με τις ακόλουθες λέξεις: *δοκιμασία*, *ακρόαση*, *τεκμήριο*, *πολέμιος*, *καθεστώς*.
4. Να συνθέσετε το ρήμα *ἔχω* με πέντε προθέσεις και να σχηματίσετε με τα ρήματα που θα προκύψουν αντίστοιχες προτάσεις.
5. Ποια είναι η σημασία των παρακάτω ρημάτων:  
*ἀποδείκνυμι*, *ἐνδείκνυμι*, *ἐπιδείκνυμι*  
*ἐπιγίγνομαι*, *προσγίγνομαι*, *ἐκγίγνομαι*
6. Να εντοπίσετε τις λέξεις του κειμένου που είναι ομόρριζες με τις παρακάτω: *δόγμα*, *όψη*, *γηγενής*, *ευεξία*, *άβατος*, *δέηση*, *τύχη*.

7. Να εντοπίσετε τους δικανικούς όρους του κειμένου και να γράψετε ποιοι έχουν την ίδια σημασία στην εποχή μας.

#### 4. Άσκηση σύζευξης

Να συνδέσετε κάθε λέξη της στήλης Α με τις λέξεις της στήλης Β, με τις οποίες έχει κοινό θέμα (σε σύνθεση ή μη), γράφοντας μπροστά από κάθε αριθμό της στήλης Α το ή τα γράμματα από τη στήλη Β.

##### A

1. φημί
2. ήγοῦμαι
3. ὀρῶ
4. γίγνομαι
5. οἶδα

##### B

- α) εισηγητής
- β) αυτόπτης
- γ) γενεά
- δ) προφήτης
- ε) προγενέστερος
- στ) κατάφαση
- ζ) ὄραση
- η) ὄραμα
- θ) ηγούμενος
- ι) ιστορία
- ια) ηγεμόνας
- ιβ) κάτοπτρο
- ιγ) είδηση

#### 5. Συνδυασμός ασκήσεων αντικειμενικού και ανοικτού τύπου

1. Να συμπληρώσετε τα κενά ακολουθώντας το παράδειγμα:

κατά + φημί = κατάφαση, καταφατικός

Π.χ. η απάντησή του ήταν καταφατική.

πρό + φημί = .....

α (στερ.) + φημί = .....

ἀπό + φημί = .....

ἀντί + φημί = .....

ἀνά + λαμβάνω = .....

πρό + λαμβάνω = .....

πρό + κατά + λαμβάνω = .....

2. Α. Να συμπληρώσετε τα κενά ακολουθώντας τα παραδείγματα:

διά + φορά = διαφορά < διαφέρω / διαφέρομαι

σύν + φορά = συμφορά < συμφέρω (μόνο ενεργητική φωνή)

πρό + φορά = .....

πρός + φορά = .....  
ὕπό + φορά = .....  
ἀνά + φορά = .....  
κατά + φορά = .....  
παρά + φορά = .....  
εἰς + φορά = .....  
ἐκ + φορά = .....  
περί + φορά = .....  
σύν + εἰς + φορά = .....

Β. Να προσέξετε τη διαφορά μεταξύ ρήματος *φέρω* και *φέρνω* (όπου υπάρχει) και να την αποδώσετε με παραδείγματα.

3. Α. Να συμπληρώσετε τα κενά με σύνθετα ρήματα και ουσιαστικά ομόρριζα του ρ. *βαίνω* ακολουθώντας το παράδειγμα:

*διά + βαίνω = διαβαίνω < διάβαση*

ἀνά + βαίνω = .....  
ὕπερ + βαίνω = .....  
ἀπό + βαίνω = .....  
ἐκ + βαίνω = .....  
πρός + βαίνω = .....  
μετά + βαίνω = .....  
παρά + βαίνω = .....  
κατά + βαίνω = .....

Β. Με τα ουσιαστικά που θα σχηματίσετε με τις προθέσεις *ὕπερ*, *ἐκ*, *πρός* να σχηματίσετε ονοματικά σύνολα και με τις λέξεις *αναβάθμιση*, *υποβάθμιση* και *διαβάθμιση* να σχηματίσετε προτάσεις στη νεοελληνική γλώσσα (μία για κάθε λέξη).



## § 18 - 19

### 1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Πώς κρίνετε τη στρατιωτική συμπεριφορά του Μαντιθέου;
2. Ποια είναι τα κριτήρια τα οποία, σύμφωνα με τον Μαντίθεο, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση του πολίτη;
3. Ποια άποψη διατυπώνει ο Μαντίθεος για την εξωτερική εμφάνιση ως κριτήριο αξιολόγησης του πολίτη;
4. Ποιες πληροφορίες αντλούμε από το κείμενο για την εξωτερική εμφάνιση του Μαντιθέου;
5. Ποια συμπεράσματα εξάγουμε για τα πολιτικά ήθη που επικράτησαν στην Αθήνα μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο;
6. Να αναφέρετε στοιχεία από το κείμενο τα οποία πείθουν για την καλή στρατιωτική συμπεριφορά του Μαντιθέου.
7. Πότε μια πράξη, σύμφωνα με τον Μαντίθεο, μπορεί να θεωρηθεί ως θετική;
8. *Ἵσταντο οὐκ ἄξιον ἄπ. ὄψεως, ὡ βουλή, οὔτε φιλεῖν οὔτε μισεῖν οὐδένα, ἀλλ. ἐκ τῶν ἔργων σκοπεῖν*: Να αναλύσετε την αντίθεση που υπάρχει στην άποψη αυτή του Μαντιθέου.
9. Γιατί ο Λυσίας συμπεριέλαβε στην επιχειρηματολογία του και την εξωτερική εμφάνιση του Μαντιθέου;

### 2. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. α) Η εξωτερική εμφάνιση μπορεί να αποτελέσει ασφαλές κριτήριο για την αξιολόγηση του πολίτη;  
β) Να δικαιολογήσετε τη γνώμη σας.
2. α) Διαφαίνεται στο κείμενο κάποια προσπάθεια του Μαντιθέου να πείσει τους δικαστές, ώστε η δοκιμασία του να είναι επιτυχής;  
β) Να αιτιολογήσετε την άποψή σας παραπέμποντας σε στοιχεία του κειμένου.

### 3. Λεξιλογικές . Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να συνδέσετε τα ρήματα της στήλης Α με τα συνώνυμά τους στη στήλη Β.

**A**

θέλω

ἀμπέχω - ἀμπίσχω

ὠφελεῶ

ποιῶ

βλάπτω

ἀμελῶ

χωρῶ

γίγνομαι

διαλέγομαι

φιλεῶ

**B**

ἀδικῶ, φθείρω

δρῶ, ἐργάζομαι, κατασκευάζω

βαδίζω, βαίνω, πορεύομαι

συζητῶ, συνομιλῶ

ἀμφιέννυμι, ἐνδύω

βοηθῶ, ὀνίνημι

εἰμί, γεννῶμαι, φύομαι

ἀγαπῶ

ὀλιγωρῶ, ῥαθυμῶ

βούλομαι, ἐπιθυμῶ, ποθῶ, ἐφίεμαι

2. Στη στήλη Β να γράψετε τα ρήματα από τα οποία παράγονται οι λέξεις της στήλης Α:

**A**

**B**

|                                |  |
|--------------------------------|--|
| διάλογος, διάλεξη, διάλεκτος   |  |
| γένος, γενεά, γένεση, γόνος    |  |
| φίλτρο                         |  |
| έλλειψη, λοιπός, ελλιπής       |  |
| όψη, οπή, είδος, ιδέα, ύποπτος |  |
| πολιτεία, πολίτευμα            |  |
| τελετή                         |  |

3. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις αντίθετές τους στη στήλη Β.

**A**

**B**

βλάπτω

ἀναχωρῶ

φιλεῶ

ἀμελῶ

κοσμίως

πολέμιος

ἀμπέχω ή ἀμπίσχω

πρῶτος

μείζων

ἐκδύω

μισῶ

ἀφικνοῦμαι

ὀνίνημι, λυσιτελεῶ, ὠφελεῶ

ἐπιμέλομαι

ἔσχατος

ἥττων

σύμμαχος, φίλος

ἀκόσμως

4. *ὠφελῶ, ὀφείλω*: Να γράψετε τη σημασία των ρημάτων και δύο παράγωγες λέξεις για το καθένα.

5. α) ὄψη, οδός: Να συνθέσετε τα ουσιαστικά με τις προθέσεις:

πρός \_\_\_\_\_

σύν \_\_\_\_\_

κατά \_\_\_\_\_

επί \_\_\_\_\_

β) Να γράψετε μία πρόταση για κάθε σύνθετο ουσιαστικό με τις υπογραμμισμένες προθέσεις.

## § 20 -21

### 1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Πού αποδίδει ο Μαντίθεος την οργή που νιώθουν μερικοί εναντίον του;
2. Ποιο ήταν το αρχικό κίνητρο για την ενασχόληση του Μαντιθέου με τις δημόσιες υποθέσεις;
3. Να σχολιάσετε τον τρόπο με τον οποίο τελειώνει ο λόγος, αφού λάβετε υπόψη και το χαρακτήρα του Μαντιθέου.
4. Γιατί ο Μαντίθεος πήρε το λόγο στην Εκκλησία του Δήμου, αν και οι νέοι απέφευγαν να ανεβούν στο βήμα; (Στην απάντησή σας να λάβετε υπόψη και όσα ανέφερε ο Μαντίθεος στην § 10).
5. Πού οφείλεται η φιλοδοξία του Μαντιθέου και ποιο ήταν το στοιχείο που τον ώθησε περισσότερο στην ενασχόλησή του με τις δημόσιες υποθέσεις;
6. Να σχολιάσετε τη ρητορική ερώτηση με την οποία ο Μαντίθεος κλείνει το λόγο του.

### 2. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. α) Γιατί ο Μαντίθεος στον επίλογο του λόγου του επαινεί τους βουλευτές;  
β) Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
2. α) Όσοι ασκούν ή πρόκειται να ασκήσουν εξουσία πρέπει, κατά τη γνώμη σας, να υφίστανται «δοκιμασία»;  
β) Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

### 3. Λεξιλογικές . Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να συνδέσετε τα ρήματα της στήλης Α με τα παράγωγά τους στη στήλη Β.

#### A

δοκῶ

λέγω

αἶρω

#### B

ρήμα

δόξα

ρήτρα

άρση

ρήση

δόγμα

αορτή

ρήτορας

δοκίμιο

ανάρτης

αντίρρηση

δοκιμή

άδοξος

μετέωρος

ρητός

2. Να συνδέσετε τα ρήματα της στήλης Α με τα συνώνυμά τους στη στήλη Β.

**A**

ἄχθομαι  
αἶρω  
λέγω  
δοκῶ  
ἐπιχειρῶ  
ἐνθυμοῦμαι

**B**

ἀναλαμβάνω, ἐπιλαμβάνομαι  
νομίζω, ὑπολαμβάνω, οἶμαι, ἡγοῦμαι  
διανοοῦμαι, μνημονεύω, λογίζομαι  
ἀνίστημι, ἀνορθῶ, ἐγείρω  
φημί, φθέγγομαι, ἀγορεύω  
ἀγανακτῶ, ἀνιῶμαι, θλίβομαι, λυποῦμαι

3. Να συνδέσετε τα ρήματα της στήλης Α με τα αντίθετά τους στη στήλη Β:

**A**

ἄχθομαι  
αἶρω  
παύω  
ἐνθυμοῦμαι

**B**

ἄρχομαι  
ἐπιλανθάνομαι  
καθαίρω, καθίστημι  
ἡδομαι, τέρπομαι, χαίρω